

BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE

TEORIA I PRAKTYKA DZIAŁAŃ HYBRYDOWYCH

dr inż. Mirosław BANASIK
Akademia Obrony Narodowej

dr inż. Ryszard PARAFIANOWICZ
Centrum Operacyjne Ministra Obrony Narodowej

Streszczenie

Artykuł jest poświęcony teorii i praktyce działań hybrydowych, które wpływają na bezpieczeństwo środowiska międzynarodowego. Wyniki analiz odniesiono do problemu zdefiniowanego w formie pytań: w czym wyraża się istota i ewolucja działań hybrydowych? Jaki jest charakter współczesnych działań hybrydowych? Przedstawione w artykule argumenty uzasadniają podejmowanie badań nad działaniami hybrydowymi, które stosowane przez podmioty państwowe bądź organizacje niepaństwowe, w swoim wymiarze stanowią realne zagrożenie dla bezpieczeństwa w Europie i na świecie. Współczesna praktyka działań hybrydowych, m.in. w konflikcie zbrojnym na Ukrainie, uwiarygodniła, że nastąpiła diametralna zmiana strony stosującej działania hybrydowe. Po raz pierwszy to przeciwnik zdecydowanie silniejszy, mocarstwo światowego formatu – Rosja, wykorzystuje pełne spektrum oddziaływania hybrydowego na przeciwnika słabego i niezdolnego do obrony integralności własnego terytorium.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, wojna hybrydowa, terroryzm, Rosja, Ukraina.

Wprowadzenie

Początek XXI wieku charakteryzuje się nowymi wyzwaniem w obszarze bezpieczeństwa międzynarodowego. Powszechna jest opinia, że zakończenie zimnej wojny nie oznaczało wyeliminowania wewnętrznych lub regionalnych źródeł konfliktu i nie zapewniło trwałego pokoju na świecie. Jak oceniają eksperci, społeczność międzynarodowa stoi w obliczu nie tyle bezpośredniego konfliktu zbrojnego, ile jednej z odmian działań militarnych. Powstania zbrojne, działania partyzanckie, wojny wewnętrzne i inne odmiany konfliktów o małej skali wkrótce staną się powszechnymi odmianami konfliktu w nowym porządku świata. Dlatego można założyć, że w najbliższym czasie różne państwa zostaną uwikłane, bezpośrednio lub pośrednio, w nowe odmiany konfliktów zbrojnych¹. Doświadczenia wielu państw wyniesione z walk z przeciwnikiem nieokreślonym, pozbawionym jasnych struktur organizacyjnych i niestosującym

standardowej taktyki nadają innego wymiaru postrzeganiu prowadzenia działań zbrojnych. Pewne wydaje się, że podważony został paradygmat bezpieczeństwa oparty na kluczowym znaczeniu technologii w organizacji systemów obronnych państw, a także sposobów prowadzenia działań zbrojnych². Od kilku lat we współczesnych publikacjach z zakresu nauk o bezpieczeństwie coraz szerzej podejmowany jest problem asymetryczności i hybrydowości współczesnych konfliktów zbrojnych. Kwestie związane z tą problematyką zaczynają stanowić ośnowę myślenia strategicznego. W wielu armiach świata przeprowadza się na poziomie strategicznym analizy i studia doświadczeń zdobytych zarówno w małych lokalnych konfliktach zaistniałych w przeszłości, jak i w wielonarodowych operacjach początku XXI wieku³. Próby poszukiwania nowych koncepcji

¹ M. Wrzosek, *Zagrożenia militarne a bezpieczeństwo Europy* [w:] *Kwartalnik Bellona* 2012, nr 4, s. 7.

² *Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, red. W. Sokoła, B. Zapala, Wyd. BBN, Warszawa 2011, s. 4.

³ B. Balcerowicz, *Pokój i nie pokój na progu XXI wieku*, Wyd. Bellona, Warszawa 2002, s. 17.

utrzymania równowagi bezpieczeństwa międzynarodowego podyktowane są coraz większym rozdzieleniem między ideami okresu po zimnej wojnie a obecną praktyką polityki bezpieczeństwa wielu państw. Zasadniczym problemem, jak się wydaje, jest niemożność przezwyciężenia stagnacji, w jakiej znalazła się współczesna sztuka wojenna na skutek rosnącej złożoności konfliktów oraz sposobów i metod ich rozstrzygania⁴. To jest konfliktów zbrojnych o takim charakterze, gdzie elementami decydującymi o końcowym sukcesie nie są ani wyższość technologiczna, ani doskonałość organizacyjna, ani przewaga psychologiczna. Precyzyjne przewidywanie przyszłości, a szczególnie konfliktów zbrojnych, jest niezwykle trudne ze względu na rozwijającą się dynamikę działań i nieprzewidywalność reakcji stron konfliktu. Wpisuje się to w starą maksymę, że „(...) wojna obfituje w namiętności, niedokładne informacje i błędy oceny, wreszcie wiele dzieje się w niej za sprawą przypadku”⁵. Niemniej na podstawie występujących trendów można sformułować tezę, że o dominację we współczesnym świecie będą walczyć różnorodne podmioty. Narastać będzie liczba miejsc, w których będą mogły wystąpić konflikty zbrojne. Nastąpi zwiększenie zagrożenia dla bezpieczeństwa i interesów państw Sojuszu Północnoatlantyckiego i państw pretendujących do członkostwa w nim.

Przedstawione argumenty uzasadniają podjęcie badań nad działaniami hybrydowymi, które stosowane przez podmioty państwowe bądź niepaństwowe, w swoim wymiarze stanowią realne zagrożenie dla bezpieczeństwa w Europie i na świecie.

Artykuł jest poświęcony teorii i praktyce działań hybrydowych, które wpływają na bezpieczeństwo środowiska międzynarodowego. Wyniki analiz odniesiono do problemu zdefiniowanego w formie pytań: w czym wyraża się istota i ewolucja działań hybrydowych? Jaki jest charakter współczesnych działań hybrydowych?

⁴ A. Gruszcak, *Hybrydowość współczesnych wojen – analiza krytyczna* [w:] *Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, red. W. Sokoła, B. Zapła, Wyd. BBN, Warszawa 2011, s. 11.

⁵ C. Clausewitz, *O wojnie*, Lublin 1995, s. 15. *Wojna jest [...] aktem przemocy, mającym na celu zmuszenie przeciwnika do spełnienia naszej woli*. Sformułowanie to zawiera dwa istotne aspekty. Po pierwsze, wojna zakłada przemoc, co odróżnia ją od innych form rywalizacji politycznej czy gospodarczej. Po drugie jest narzędziem służącym do osiągnięcia **celu politycznego**, dalszym ciągiem stosunków politycznych kontynuowanych innymi środkami.

Istota i ewolucja działań hybrydowych

Etymologia terminu „hybrydowość” wywodzi się z łacińskiego słowa *hybryda*, oznaczającego „mieszkańca”, osobnika powstałego ze skrzyżowania dwóch genetycznie różnych osobników, należących do różnych gatunków, odmian czy ras⁶. W innym ujęciu „hybrydowość” można zdefiniować, jako „...właściwość powstałą w wyniku skrzyżowania lub zmieszania cech, elementów należących do różnych, często odmiennych strukturalnie i odległych genetycznie, przeciwstawnych przedmiotów, organizmów lub stanów. Hybrydyzacja oznacza więc scalenie odmiennych istotowo cech wokół jednego, odrębnego bytu, przy zachowaniu specyficznych własności gatunkowych decydujących o „wyższości” nowego, hybrydowego organizmu pod względem np. odporności na choroby, wytrzymałości czy większych zdolności adaptacyjnych”⁷. W najprostszym ujęciu *hybryda* jest połączeniem elementów o różnym pochodzeniu i/lub strukturze. W przypadku konfliktów czy wojen hybrydowych stanowią one swoistą mieszankę najskuteczniejszych form i metod prowadzenia działań.

Konflikt hybrydowy, jako swoista kombinacja działań konwencjonalnych i nieregularnych, znany jest od wieków. Od starożytności jednym z głównych wyznaczników prowadzenia działań militarnych było prawidłowe rozpoznanie bieżącej sytuacji i dostosowanie do niej swoich działań⁸. Istotne jest to, że przy niezmiennym naturze wojny, sposoby i metody jej prowadzenia, a także zwyciężania uległy zasadniczym przeobrażeniom⁹. Współczesne siły zbrojne muszą mierzyć się z nowymi wyzwaniami, ryzykiem i zagrożeniami, w tym o charakterze asymetrycznym. Działania hybrydowe mogą być kombinacją wybranych form działań wojny symetrycznej¹⁰

⁶ *Słownik wyrazów obcych*, PWN, Warszawa 1980, s. 290.

⁷ A. Gruszcak, *Hybrydowość współczesnych wojen* (...), s. 11.

⁸ Sun Tzu, *Sztuka wojny*, Gliwice 2004.

⁹ J. Keegan, *Historia wojen*, Warszawa 1998, s. 11.

¹⁰ „Asymetria” i „asymetryczność” są pojęciami określającymi różnorodne formy dysproporcji, zróżnicowania i dysharmonii, które w sposób naturalny lub zamierzony występują w otoczeniu przeciwstawnych sobie rzeczywistości. Dotyczą one zarówno ich sfery materialnej, to jest gospodarczej, ekonomicznej, naukowej, technicznej, informacyjnej i militarnej, jak również sfery duchowej – obejmującej aspekty kulturowe, religijne czy etyczne. Wzajemna symetryczność czynników (...) minimalizuje możliwość generowania zagrożeń oraz stabilizuje względnie trwałą równowagę ich zmian. Oznacza to, że „asymetryczność” jest antonimem stanu „symetrycznej” równowagi, odnoszącej się do całokształtu zjawisk spo-

i asymetrycznej¹¹, w której działające siły prowadzą klasyczne operacje wojskowe, a jednocześnie muszą równolegle podejmować zdecydowane próby zdobycia kontroli nad miejscową ludnością w strefie działań bojowych, poprzez zapewnienie bezpieczeństwa i stabilności¹². W chwili obecnej środowisko międzynarodowe staje przed nowym wyzwaniem, jakim jest przeciwdziałanie zagrożeniu wypływającemu z ewentualnego konfliktu hybrydowego. Wymaga to nowego, bardziej szczegółowego i kompleksowego podejścia. Jednowymiarowy, terytorialny obraz wojny zastąpiony został wielowymiarowym, wielopoziomowym kompleksem działań militarnych i pozamilitarnych służących jednoczesnemu osiągnięciu zróżnicowanych celów. Tradycyjne pole bitwy zostało zastąpione przestrzenią konfrontacji militarnej. Role wypełniane przez uczestników konfliktu zbrojnego nie są zdefiniowane i przypisane na stałe, często się zmieniają i to w sposób radykalny, powodując, że wysiłki zmierzające do pacyfikacji/stabilizacji lub destabilizacji przestrzeni publicznej ulegają rozproszeniu. Obecnie występujące trendy, a szczególnie doświadczenia wynikające z ostatnich konfliktów zbrojnych z udziałem Hezbollahu i Hamasu oraz z działań w Afganistanie, a ostatnio agresji Rosji na Ukrainie upoważniają do sformułowania tezy, że tradycyjne klasyfikowanie wojen¹³ utraciło swoją aktualność i nie odpowiada rzeczywistości. Stratedzy oraz analitycy wojskowi coraz częściej wskazują na zacieranie się granic między poszczególnymi modelami i kategoriami wojen oraz łączenie

się różnorodnych form prowadzenia działań zbrojnych i stosowanej taktyki¹⁴. Istnieje również pewna zbieżność, polegająca na zacieraniu się granic między zdolnościami przynależnymi do państwa a zdolnościami aktorów pozapaństwowych. Proces ten jest coraz bardziej przyspieszany przez globalizację i wpływ nowych technologii. W odniesieniu do współczesnych konfliktów zbrojnych hybrydyzacja może być rozumiana jako współlistnienie elementów „starych” i „nowych” wojen, klasycznych konfliktów zbrojnych i wojen „ponowoczesnych”, starcia narodowych armii i konfliktów asymetrycznych, supertechnologii wojskowych i prymitywnych broni, walki o terytoria i zasoby oraz sporów o tożsamość i wartości, konfrontacji wschodniej cywilizacji destrukcyjno-pasożytniczej z cywilizacją chrześcijańską Zachodu¹⁵.

Hybrydowość w odniesieniu do założeń strategicznych, planowania operacyjnego i prowadzenia działań operacyjno-taktycznych jest cechą dysfunkcjonalną. Utrudnia integrowanie poszczególnych formacji, jednostek i związków operacyjno-taktycznych sił zbrojnych, a tym samym uniemożliwia efektywne, jednolite dowodzenie w czasie rzeczywistym. Według Thomasa Hubera, autora koncepcji wojny jako produktu złożonego, użycie w działaniach bojowych oddziałów sił zbrojnych oraz rozproszonych sił nieregularnych nie będzie skuteczne bez scentralizowanego, sieciocentrycznego kierowania operacjami militarnymi oraz odpowiedniego rozpoznania przestrzeni konfrontacji militarnej¹⁶.

Wyczerpująca definicja działań hybrydowych, aby była właściwa, musi uwzględniać możliwie wszystkie doświadczenia tego typu działań z ostatnich dziesięcioleci. Uproszczone twierdzenie, że wojna hybrydowa to działania o charakterze partyzanckim + nowoczesne technologie, jest tylko częścią prawdy i odnosić się może jedynie do podmiotów niepaństwowych. Podobna działalność ze strony podmiotu, jakim jest państwo, jest znacznie szersza. Spektrum metod wykorzystywanych przez

lęcznych i cywilizacyjnych oraz ich wzajemnych związków, relacji i oddziaływań. Według: P. Gawliczek, J. Pawłowski, *Zagrożenia asymetryczne*, AON, Warszawa 2003, s. 11.

¹¹ Konflikt asymetryczny cechuje się odmiennością celów oraz metod działania, wykorzystywanych środków i zasobów, a także rozbieżnością wartości, norm i zasad, którymi kierują się walczące strony. Przeciwsymetryczność (*dissymetry*) polega na braku równowagi pomiędzy uczestnikami konfliktu pod względem zaangażowania w konflikt oraz sposobów wykorzystania posiadanych zasobów na płaszczyźnie operacyjnej, nie zaś zróżnicowania, co do samego rodzaju zasobów czy też zasad prowadzenia konfliktu. Rozumiana w ten sposób asymetria w konflikcie (*asymmetry within warfare*) nie wpływa na zmianę charakteru konfliktu z symetrycznego na asymetryczny (*asymmetric warfare*), lecz stanowi wspomnianą rzecz ujmując – przewagę militarną. Według: J. Russel, *Asymmetric Warfare* [w:] *The Big Issue: Command and Combat in the Information Age*, red. D. Potts, Wyd. Strategic & Combat Studies Institute, Shivenham, 2002 r., s. 120–122.

¹² J.J. Mc Cuen, *Hybrid Wars* [w:] *Military Review* 2008, nr 2, s. 108.

¹³ B. Balcerowicz, *Konflikty zbrojne i wojny w zmieniającym się środowisku bezpieczeństwa*, Warszawa 2004, s. 34.

¹⁴ M. Boot, *War Made New: Technology, Warfare and the Course of History: 1500 to Today*, Gotham Books, New York, October 2006, C. Gray, *Another Bloody Century: Future Warfare*, Phoenix, London 2005.

¹⁵ A. Gruszczak, *Hybrydowość współczesnych wojen*, s. 11.

¹⁶ T.M. Huber, *Compound Warfare: A Conceptual Framework*, *Compound Warfare: That Fatal Knot*, U.S. Army Command and General Staff College Press, red. T.M. Huber, Fort Leavenworth 2002 r., s. 1–7.

dane państwo obejmować może od tradycyjnego prowadzenia walki zbrojnej z wykorzystaniem broni niekonwencjonalnej, cybernetycznej oraz walki informacyjnej, po działania służb specjalnych, w których obszarze pozostaje dezintegracja społeczeństw, przez aktywację działania agentury wpływu¹⁷, a także terroryzm czy wspieranie i wykorzystywanie działalności kryminalnej. Całość działań podporządkowana zostaje nadrzędnemu celowi politycznemu danego państwa.

Istotne osiągnięcia w badaniach nad działaniami hybrydowymi zaprezentował Frank Hoffman. Zdefiniował on model współczesnych wojen hybrydowych z perspektywy doświadczeń ostatnich konfliktów na świecie. Za punkt wyjścia posłużyła hipoteza, iż wojna w Libanie z 2006 roku uzmysłowiła, że w „teatrze wojny” na stałe zapewnił sobie miejsce typ uczestnika łączącego w sobie cechy aktora konwencjonalnego i nieregularnego. Na podstawie zapisów przyjętych w Narodowej Strategii Obronności (National Defense Strategy) USA z 2005 roku, Hoffman wysunął wniosek, iż wiele uczyniono na rzecz precyzyjnego określenia zagrożeń i wyzwań dla bezpieczeństwa współczesnego świata. Jednak dynamika przemian powoduje, że niezbędne staje się dużo częstsze, niż dotychczas, weryfikowanie aktualności stanowiska¹⁸. Podkreśla on również, że cechą wojen hybrydowych jest powszechne występowanie aktów terroryzmu oraz różnorodnych form przestępczości kryminalnej¹⁹. Z kolei łotewski analityk Janis Berznis nazywa wojnę hybrydową mianem *wojny IV generacji*²⁰. Natomiast według poglądów rosyjskich,

określana jest *wojną nowej generacji*. Zdaniem szefa Sztabu Generalnego SZ Rosji, w wojnach nowej generacji zasady prowadzenia wojny fundamentalnie się zmieniły. Wzrosła rola niemilitarnych środków (ekonomicznych, kulturowych) służących do osiągnięcia celów politycznych i strategicznych. Takie środki są znacząco bardziej efektywne niż klasyczne metody militarne²¹. W trakcie działań hybrydowych „...szerokie zastosowanie mają działania asymetryczne, pozwalające niwelować przewagę przeciwnika w walce zbrojnej. Do nich zalicza się wykorzystanie sił specjalnych i wewnętrznej opozycji dla stworzenia stałego frontu na całym terytorium wrogiego państwa, oddziaływanie informacyjne, a także stale zmieniające się formy i sposoby oddziaływania”²². W konflikcie hybrydowym w rosyjskim ujęciu nie ma różnicy między wojną a pokojem, w klasycznym rozumieniu tych pojęć, oraz pomiędzy umundurowanym personelem a działaniami pod przykryciem. „Taka kombinacja, zwłaszcza w czasie, *gdy wojny nie są deklarowane, a po prostu się zaczynają*, jest bardzo różna od tego, na czym skupiają się tradycyjnie teoretycy wojny. Wojna hybrydowa ma potencjał do zmiany *całkowicie stabilnego kraju w arenę najbardziej intensywnego konfliktu zbrojnego w parę miesięcy, a nawet dni*”²³. Istotnym elementem, na który kładzie nacisk strona rosyjska w wojnie nowej generacji jest zacieranie się różnic między poziomami działań: strategicznym, operacyjnym i taktycznym oraz między działaniami ofensywnymi i defensywnymi. Bezkontaktowe, na dystans, oddziaływanie na przeciwnika staje się głównym sposobem osiągnięcia celów walki i operacji.

Z kolei w dokumencie NATO z 25 sierpnia 2010 r. *Bi-Sc Input To A New Nato Capstone Concept For The Military Contribution To Countering Hybrid Threats*²⁴ można znaleźć ocenę zagrożeń

nologicznego, który miał miejsce po zakończeniu drugiej wojny światowej. Wszystkie zmiany zostały zaadoptowane i wykorzystane przez nowego, niekonwencjonalnego przeciwnika (http – patrz: bibliografia); T.X. Hammes, *Insurgency: Modern Warfare Evolves into a Fourth Generation* [w:] Strategic Forum, No. 214, January 2005 (http – patrz: bibliografia). S.C. Williamson, *From fourth generation warfare to hybrid war*, U. S. Army College, Carlisle Barracks, Pennsylvania 2009, s. 22.

²¹ W. Gierasimow, *Rola Sztabu Generalnego w organizacji obrony kraju w związku z nowym Statutem Sztabu Generalnego zatwierdzonym przez prezydenta Federacji Rosyjskiej*, (http – patrz: bibliografia).

²² Ibidem, s. 3.

²³ Ibidem, s. 4.

²⁴ BI-S.C. *Input to a new NATO capstone concept for the military contribution on countering hybrid threats*, International Military Staff, 29 September 2010.

¹⁷ A.I. Kuk, *Kanwa wywiadu agenturalnego*, Warszawa 1994, s.19.

¹⁸ F.G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies Arlington, Virginia, December 2007, s. 12.

¹⁹ F.G. Hoffman, *Conflicts in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy studies, Arlington 2007 r., s. 14; R. Peters, *Hybrid threats: reconceptualizing the evolving character of modern conflict* [w:] Strategic Forum 2009 r., nr 240, s. 5.

²⁰ Termin *wojna czwartej generacji* po raz pierwszy był użyty przez strategów wojskowych w latach 80. dla scharakteryzowania przyszłych kierunków ewolucji wojny. Ewolucja dokonywała się na przestrzeni historii i obejmowała kilka faz. Wojna pierwszej generacji była zdominowana przez armie masowe i polegała na zadawaniu strat w stanie osobowym, a jej kulminacją przypadła na wojny napoleońskie. Dominacja i siła ognia charakteryzowały wojnę drugiej generacji, a jej przykładem może być pierwsza wojna światowa. Wojna trzeciej generacji, dzięki wykorzystaniu nowoczesnych technologii i rozwojowi przemysłowemu była zdominowana przez manewr, zastosowany na szeroką skalę przez Niemców w czasie drugiej wojny światowej. Ewolucja wojny czwartej generacji czerpała z rozwoju politycznego, społecznego, ekonomicznego i tech-

hybrydowych dla bezpieczeństwa globalnego w XXI wieku. Studium przyszłości NATO²⁵ wskazuje, że przyszły przeciwnik będzie łączył różne modele wojen i simultanicznie stosował kombinację działań konwencjonalnych, nieregularnych, terrorystycznych i kryminalnych²⁶, określaną mianem *wojny hybrydowej*²⁷ lub *zagrożenia hybrydowego*. Określono, że treścią tych działań będzie łączenie konwencjonalnych zdolności z taktyką nieregularnych formacji zbrojnych, działaniami terrorystycznymi oraz kryminalnymi. Istotą działalności kryminalnej²⁸ w tym wypadku będzie destabilizowanie funkcjonowania lokalnych władz i wspieranie rebeliantów oraz wszelkich opozycjonistów poprzez dostarczanie wysoko zaawansowanej technologicznie broni i amunicji oraz środków finansowych. Grupy przestępcze, funkcjonujące jako struktura hierarchiczna w środowisku zurbanizowanym, będą stanowić zarówno zaplecze, jak i wsparcie dla szeroko pojętej działalności hybrydowej, obejmującej również narkoterrotyzm. Zakłada się, że przeciwnik, aby uzyskać przewagę, będzie stosował wszystkie wyżej wymienione modele walki jednocześnie²⁹. Wielomodelowa forma prowadzenia walki może być stosowana przez jedną lub kilka formacji, pojedynczo lub simultanicznie, w różnym czasie i wymiarze. Zawsze jednak działania będą koordynowane na szczeblu operacyjnym lub taktycznym i zazwyczaj stanowić będą jedną przestrzeń walki dla osiągnięcia efektu synergii. Oponenti będą osiągać dużą efektywność działań, ponieważ będą operować w złożonym i kompleksowym środowisku, w tym wymiarze informacyjnym, zarówno w sferze fizycznej, jak i psychicznej. Hybrydowy

przeciwnik będzie efektywnie stosował zaawansowane technologicznie systemy i wykorzystywał je w specyficzny sposób dla osiągnięcia własnych celów³⁰. Przeprowadzone badania wskazują na to, że w przyszłym środowisku operacyjnym będzie dominować zagrożenie hybrydowe, skierowane w najbardziej wrażliwe punkty sił zbrojnych państw uczestniczących w konflikcie, bądź w infrastrukturę krytyczną państwa – strony konfliktu. Należy oczekiwać, że przyszły przeciwnik będzie stosował wszelkie możliwe formy i metody prowadzenia działań zbrojnych oraz różnorodną taktykę. Można założyć, że w przypadku wystąpienia konfliktu i prowadzenia działań interwencyjnych przeciwnik będzie *wtapiał* się w lokalną społeczność i preferował długotrwałe, nękające działania rebelianckie i partyzanckie, polegające na stosowaniu zasadzek, improwizowanych ładunków wybuchowych i ostrzałów raketowych. Poza tym działania te mogą obejmować użycie wysoko zaawansowanych technologicznie systemów uzbrojenia z równoczesnym prowadzeniem klasycznych działań terrorystycznych oraz działań w cyberprzestrzeni, ukierunkowanych na przeciwdziałanie zarówno systemom uzbrojenia, jak i cywilnym systemom infrastruktury krytycznej³¹. Oprócz tego należy uwzględnić, wymienioną wcześniej, działalność kryminalną, która z dużym prawdopodobieństwem wpłynie destrukcyjnie na funkcjonowanie państwa. Można założyć, że tego typu działalność może posłużyć do zapewnienia środków do prowadzenia działań o charakterze nieregularnym czy terrorystycznym. Rozwój technologii z kolei doprowadzi do tego, że coraz trudniej będzie można odróżnić działania regularne od nieregularnych, terrorystę od zwykłego obywatela, działania kinetyczne od niekinetycznych. Działania *hybrydowe* należy łączyć zarówno z organizacją, jak i stosowanymi środkami czy metodami ich użycia. W ostatnich latach odnotowywano, jeśli nie wzrost, to utrzymywanie się na stałym, wysokim poziomie ilości konfliktów, w których stroną inicjującą, a zatem narzucającą strategię byli aktorzy niepaństwowi, np. Hezbollah, Hamas czy Al-Kaida. Obecnie trend ten może zostać zatrzymany, bądź też będzie obecny w odniesieniu do państw nie tylko słabych, ale silnych, o olbrzymim

²⁵ *Multiple Futures Project...*, s. 34.

²⁶ *Ibidem*, s. 47.

²⁷ Według Departamentu Obrony USA, który dość ogólnie to zdefiniował, „(...) *działania hybrydowe, nieregularne działania wojenne to preferowanie niebezpośrednich i asymetrycznych metod, które mogą łączyć w sobie cały zestaw możliwości, zarówno wojskowych jak i innego typu, a mających na celu doprowadzenie do erozji siły przeciwnika, jego wpływów i woli*”. Według: The Missile Defense Program 2009–2010, Missile Defense Agency, Department Obrony. (<http> – patrz: bibliografia).

²⁸ P.J. Smith, *Terrorism in the Year 2020: Examining the Ideational, Functional and Geopolitical Trends that Will Shape Terrorism in the Twenty-First Century*, NSDM Department, US Naval War College, Newport, USA, March 2008, s. 59 (<http> – patrz: bibliografia).

²⁹ F.G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies Arlington, Virginia, December 2007, s. 7–8 (<http> – patrz: bibliografia).

³⁰ W.J. Nemeth, *Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare*, Naval Postgraduate School, Monterey, June 2002 (<http> – patrz: bibliografia).

³¹ F.G. Hoffman, *Conflict in the*, s. 28.

potencjale gospodarczo-militarnym, jakim jest Federacja Rosyjska.

Konkludując, wspólnym elementem powyższych definicji i poglądów jest dążenie stron konfliktu hybrydowego do zbliżenia stosowanych przez nie metod, środków oraz sposobów prowadzenia działań militarnych i pozamilitarnych w celu maksymalizacji efektu synergii, pozwalającego na osiągnięcie trwałej przewagi nad przeciwnikiem. Uzyskanie przewagi jest czynnikiem powodującym strukturalną zmianę przestrzeni konfrontacji. Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można stwierdzić, że zauważalny jest proces zacierania się różnic w sposobach percepcji elementów składowych konfliktów, diagnozowania i analizowania charakteru i zakresu oddziaływania konfliktu na środowisko bezpieczeństwa regionalne i międzynarodowe. Obowiązujące dotychczas wzorce doktrynalne prowadzenia działań militarnych utraciły swoją aktualność i nie jest możliwe, aby bezpośrednio przełożyć je na obecną rzeczywistość w konfrontacji z przeciwnikiem hybrydowym.

Współczesny wymiar działań hybrydowych

Przykładem ilustrującym pełne spektrum metod i form wojny hybrydowej, gdzie słabszy przeciwnik stosuje je przeciw silniejszemu, może być wieloletni konflikt Izraela z Hezbollahem³². Na podstawie doświadczeń Izraela z ostatniej dekady można postawić tezę, że następuje transformacja zdolności nieregularnych, stosowanych przez aktorów pozapaństwowych, w zdolności hybrydowe stosowane przez państwa³³. Przyszłe wyzwania będą się wiązać z tym, że potencjalny przeciwnik

³² Hezbollah (tłum. "Partia Boga") jest szyckim ugrupowaniem polityczno-militarnym, które zostało stworzone na terenach Libanu w 1982 r. po izraelskiej operacji „Pokój dla Galilei”, jako narzędzie do walki z głównym wrogiem Arabów – Izraelem. Swoje istnienie zawdzięcza irańskiej pomocy w postaci przysłania do Libanu reprezentacji instruktorów z Korpusu Strażników Rewolucji. Od tego czasu pozycja Hezbollahu stała się na tyle znacząca, że na terenie Bliskiego Wschodu stał się jednym z ważniejszych aktorów niepaństwowych oraz oponentem Izraela. Dzięki swojemu działaniu posiadał niebezpieczną zdolność wpływania na region. Według: M. Jadwiszczok, *Antyizraelskie ugrupowania terrorystyczne i ich zwalczanie*, Toruń 2010, s.104. oraz R. Ożarówski, *Hezbollah w stosunkach międzynarodowych na Bliskim Wschodzie*, Gdańsk 2011, s. 39.

³³ D.E. Johnson, *Military Capabilities for Hybrid War; Insight from the Israel Defense Force in Lebanon and Gaza*, RAND Corporation, 2010, s. 5 (http – patrz: bibliografia).

będzie dysponował o wiele bardziej kompleksowym wachlarzem struktur organizacyjnych i stosował bardziej złożoną strategię i taktykę niż ta, z którą zetknęła się armia izraelska w 2006 roku³⁴. Hezbollah wyraźnie udowodnił, że aktorzy pozapaństwowi są w stanie przeprowadzić wiarygodną ocenę możliwości strategicznych armii, określanych jako *zachodnie*, i skutecznie przeciwstawić się ich najnowocześniejszym zdolnościom.

W podsumowaniu można stwierdzić, że ciągły i nieprzerwany konflikt Izraela z jego niepaństwowym wrogiem pokazuje wielkość wysiłku wywiadowczego, militarnego i informacyjnego izraelskiej armii i służb specjalnych, jaki należy włożyć, aby stworzyć warunki do zneutralizowania i wyeliminowania organizacji stosującej terrorizm. Hezbollah dzięki wsparciu, jakie otrzymuje od Iranu oraz zakorzenieniu się w Libanie, stał się niebezpiecznym zagrożeniem nie tylko dla Izraela, ale i w regionie Bliskiego Wschodu. Zwycięstwo w 2006 r. Hezbollahu nad interweniującą armią Izraela pokazało, jak skuteczną jest organizacją, a drugiej strony, jakie zagrożenie stanowi dla państw sąsiadujących³⁵. Dalszy proces globalizacji oraz rozwój zdolności zbrojnych Hezbollahu może rozwinąć się w znacznie dalszym i niebezpiecznym kierunku. Kwestia dalszej ewolucji tej organizacji jest z pewnością otwarta i nie można jej lekceważyć.

Wyzwania hybrydowe nie ograniczają się do aktorów pozapaństwowych. Doświadczenia wyniesione z operacji w Iraku i Afganistanie, a ostatnio z kryzysu ukraińskiego wskazują, że państwa

³⁴ M.B. Stannard, *Hezbollah Wages New Generation of Warfare* [w:] San Francisco Chronicle, 6 August 2006 (http – patrz: bibliografia).

³⁵ Za szczyt konfliktu Izraela z Hezbollahem uznaje się rok 2006. Po wycofaniu się armii izraelskiej z Libanu Hezbollah przesunął obszar swojego działania bezpośrednio pod granicę libańsko-izraelską. Od tego momentu przypuszczał kolejne ataki na osiedla izraelskie. Mimo to do 2006 obie strony toczyły ze sobą potyczki bez większej eskalacji na szerszy obszar państwa. Można uznać, że dotychczas Hezbollah wiedział, do jakich granic może się posunąć oraz jakich reperkusji może oczekiwać ze strony przeciwnej. Dopiero zasadzka z 12 czerwca 2006 roku na patrol izraelskich żołnierzy sprawiła, że rząd izraelski pod przywództwem Ehuda Olmerta podjął decyzję o przeprowadzeniu operacji zbrojnej przeciwko Hezbollahowi. Przewaga jakościowa armii Izraela nie przełożyła się na skuteczność. Nie udało się wyeliminować najważniejszych przywódców Organizacji oraz uszczuplić jej zasobów. Konflikt trwający ponad miesiąc pokazał, że oprócz siły militarnej Hezbollah może być równorzędnym przeciwnikiem w wojnie informacyjnej. Konflikt ten nie pozwolił Izraelowi na jednogłośnie obwołanie się zwycięzcą. Pokazało to władzom izraelskim, że pokonanie grup militarnych Hezbollahu nie jest do końca możliwe. Według: K.E. Schulze, *Konflikt arabsko-izraelski*, Warszawa 2010, s. 142.

mogą przekształcić regularne pododdziały sił zbrojnych w formacje nieregularne, które będą dysponować klasycznymi zdolnościami i adaptować nową taktykę działania, a następnie wspierać pododdziały regularne. Wobec tego nie można postrzegać państw przez pryzmat posiadania tylko klasycznych sił zbrojnych, a aktorów pozapaństwowych kojarzyć wyłącznie z działaniami nieregularnymi, ponieważ w przyszłości hybrydowe siły zbrojne mogą być wykorzystywane w sposób nieprzewidywalny³⁶.

Modelowym przykładem, gdzie państwo, jako strona silniejsza, prowadzi wojnę hybrydową z przeciwnikiem słabszym, jest agresja Rosji na Ukrainie. W wojnie hybrydowej na Ukrainie można wyodrębnić 4 etapy: dywersję polityczną, budowanie pozycji społecznej i politycznej separatystów, interwencję zbrojną oraz odstraszenie, poprzez demonstrację potencjału sił niekonwencjonalnych. Charakterystyczne dla tego konfliktu jest to, że ww. etapy zachodzą często na siebie i charakteryzują się różną intensywnością. Pomimo wyraźnych oznak udziału regularnych sił zbrojnych władze rosyjskie oficjalnie zaprzeczają udziałowi w konflikcie³⁷.

Eksperti NATO stawiają tezę, że sytuacja kryzysowa wykracza daleko granice Ukrainy. Rosyjskie władze uważają, że obrona etnicznych Rosjan nie leży w gestii państw, w których oni mieszkają, i nie podlega ich prawom, rządowi czy konstytucji, ale podlega Rosji. Takie podejście rosyjskich władz do etnicznych Rosjan, które wg Kurta Volkera, ambasadora USA przy NATO, jest nie tylko „wyłomem w pojmowaniu prawa międzynarodowego, ale też techniką wojny hybrydowej, nazywaną *nowym podejściem*, która była już wcześniej stosowana m.in. w Estonii w 2007 r, w Gruzji w 2008 r. [...] Koncepcja powolnego, ale systematycznego działania powoduje naruszanie suwerenności, jest częścią strategicznego krajobrazu dobrze znanego Rosji już od pewnego czasu. [...] Czasem obejmuje to bardziej otwarte i oczywiste posunięcia, czasem posunięcia są bardziej subtelne, jest to walka za pomocą ekonomii, czasami – ataków cybernetycznych przeprowadzanych pod pozorem działań niezależnych aktywistów”. Jego zdaniem „... taki zbiór taktyk wojny

hybrydowej używa Rosja od co najmniej 5–6 lat”³⁸. Istnieje wiele przesłanek, aby stwierdzić, że konflikt rosyjsko-ukraiński jest dalej w fazie rozwojowej. Czas, który upłynął od rozpoczęcia rosyjskiej agresji na Ukrainę pozwolił analitykom zarówno polskim, jak i natowskim na rozpracowanie scenariuszy i metod wojny hybrydowej prowadzonej przez Rosję. Elementem, który ją zapoczątkował była aktywność w sferze walki informacyjnej. Analizując scenariusz rosyjskiej agresji na Ukrainie, można podać w wątpliwość tezę, że rosyjska agresja rozpoczęła się wraz z protestami na Majdanie. Wiele wskazuje na to, że w rzeczywistości rosyjski atak rozpoczął się na długo przed opuszczeniem kraju przez prezydenta Wiktora Janukowycza. Militarny udział w konflikcie, gdzie przebrani, a w zasadzie nieposiadający oznak identyfikacyjnych rosyjscy żołnierze wojsk powietrznodesantowych pojawili się na Krymie i w Donbasie, został poprzedzony ofensywą informacyjną³⁹. W latach poprzedzających konflikt strona rosyjska rozpoczęła medialną ekspansję na Ukrainie. Orężem, który został użyty do destabilizacji struktury informacyjnej mediów ukraińskich, okazały się rosyjskie koncerty medialne, przy pomocy których prowadzono skoordynowaną infiltrację informacyjną Ukrainy. Ekspansja przebiegała za pomocą wykupienia udziałów w mediach od ukraińskich oligarchów. W ten sposób ukraińskie społeczeństwo zaczęło odbierać informacje, które naświetlały sytuację z punktu widzenia interesów Rosji, a nie Ukrainy. Została dokonana medialna manipulacja społeczeństwa. Na tak wytworzony grunt nałożyła się integracja środowisk prorosyjskich i aktywacja rosyjskiej agentury wpływu⁴⁰. Można wyodrębnić kilka kluczowych sposobów ataku oraz główne cele interwencji. Po pierwsze dezinformacja. Udział rosyjskich żołnierzy jest maskowany poprzez tworzenie ochotniczych sił separatystycznych. Koncentracja rosyjskich oddziałów przerzucanych na Ukrainę odbywała się pod pretekstem ćwiczeń w nadgranicznych obwodach. O ile ten sposób można zaliczyć do tradycyjnych, był stosowany w wojnie z Gruzją⁴¹, to *novum* stano-

³⁸ Przegląd NATO. Magazyn – polska wersja językowa (http – patrz: bibliografia).

³⁹ J. Darczewska, *Anatomia rosyjskiej wojny informacyjnej. Operacja krymska – studium przypadku* [w:] Punkt widzenia 2014, nr 42, wyd. OSW, Warszawa 2014, s. 23.

⁴⁰ A.I. Kuk, *Kanwa wywiadu agenturalnego*, Warszawa 1994, s. 12.

⁴¹ Raport OSW, *Zmiany w potencjale militarnym Federacji Rosyjskiej (po rosyjskiej operacji wojskowej w Gruzji)*, OSW Warszawa 2009, s. 4.

³⁶ M. Williams, *The Future*, s. 9.

³⁷ The Russian Military Forum. *Russia's Hybrid War Campaign: Implications for Ukraine and Beyond* (http – patrz: bibliografia).

wiło przygotowanie do wojny w cyberprzestrzeni. Z chwilą rozpoczęcia agresji, w sieci ujawniły się setki stron i portali społecznościowych. Pozornie „niezależnych i obiektywnie informujących” o wydarzeniach, a w rzeczywistości wzajemnie powiązanych i koordynujących aktywne działania dezinformacyjne⁴². Bardzo skuteczną metodą okazała się także plotka, potwierdzana informacjami przekazywanymi przez rosyjskich polityków i wojskowych. Zaobserwowano, że celem przekazywania takich informacji jest wytworzenie atmosfery zastraszenia zarówno podczas mobilizacji ukraińskiej armii, która przebiegała w atmosferze strachu i nieufności, jak i w trakcie prowadzenia działań militarnych. Przykładem tego może być stwierdzenie jednego z deputowanych do Rady Najwyższej Ukrainy, że „... straty poniesione pod Debaltsewe to wynik paniki, której źródłem były rosyjskie media bombardujące żołnierzy informacjami o pełnym okrążeniu, co przerodziło kontrolowany odwrót w bezładną ucieczkę”⁴³. Rosja wykorzystuje najsłabsze punkty strony ukraińskiej. Celem ataków informacyjnych jest propagowanie negatywnych zjawisk w społeczeństwie i elitach władzy Ukrainy. Takie zjawiska jak powszechna korupcja, potężny nacjonalizm panujący w zachodnich obwodach Ukrainy oraz rozdziewki pomiędzy obozem władzy prezydenta i premiera pozostają podstawowymi celami ataków wojny informacyjnej.

Wojnie informacyjnej przeciwko Ukrainie towarzyszą podobne działania Federacji Rosyjskiej w Europie i na świecie. Rosja prowadzi intensywną kampanię informacyjną, mającą na celu wzmocnienie podziałów w Unii Europejskiej i NATO, co do konieczności i zakresu pomocy dla Kijowa oraz zasadności sankcji wobec niej samej. Wykorzystuje do tego zarówno kontakty interpersonalne z zachodnimi politykami, zachęty ekonomiczne oraz oddziaływanie medialne⁴⁴. W przestrzeni informacyjnej prezentuje się i akcentuje rosyjską wersję wydarzeń, a generalnym celem, jak się wydaje, pozostaje poróżnienie opinii publicznej. Kluczowym punktem takiej strategii jest kształtowanie obrazu Rosji jako ofiary cynicznej gry zachodniego establishmentu, oskarżanego przy tej okazji

o całkowite zniekształcanie wizerunku prezydenta Rosji oraz przyczyn i przebiegu konfliktu ukraińskiego.

Ukraina przegrywa wojnę informacyjną. Ukraińskie instytucje przeciwdziałania pozostają jeszcze w początkowej fazie ich tworzenia. Sytuację dodatkowo utrudnia fakt, że system bezpieczeństwa i prawa międzynarodowego nie przewiduje takiej sfery działalności wojennej. Ani Karta ONZ, ani dokumenty założycielskie OBWE nie definiują pojęcia wojny informacyjnej, ani metod monitoringu i nie nakładają zakazu jej prowadzenia. Prawo międzynarodowe jest bezradne wobec rosyjskiej agresji, czego przykładem jest brak reakcji misji OBWE na ukraińskie dowody w sprawie rosyjskich działań dezinformacyjnych, a nawet udziału regularnych jednostek armii rosyjskiej w konflikcie. Obserwatorzy międzynarodowi są po prostu bezradnymi figurantami.

Przechodząc do militarnego udziału Rosji w konflikcie i początków wojny, można postawić tezę, że strona rosyjska dominującą rolę w opracowaniu planu konfliktu na Ukrainie, a następnie kierowaniu jego przebiegiem powierzyła służbom specjalnym. W połączeniu ze wsparciem regularnych jednostek SZ FR powstała sytuacja bezwzględnej przewagi militarnej w rejonie prowadzonego konfliktu. W chwili obecnej szacuje się, że w regionie Donbasu i przy granicy z Ukrainą dyslokowanych zostało do 44 batalionowych grup taktycznych (BTG). Ocenia się, że możliwości armii rosyjskiej pozwalają w ciągu miesiąca zwiększyć ich liczbę do 80, a w ciągu 3 – do 120. Strona rosyjska w przeciwieństwie do wcześniejszych interwencji w Czeczenii oraz Gruzji i na Ukrainę kieruje pododdziały o jak najmniejszej liczbie poborowych⁴⁵. Działania zbrojne realizowane są przede wszystkim przez wojska specjalne, powietrznodesantowe i specjalistyczne, wspierane przez najemników (Czeczeni, Kozacy) i opłacanych ochotników, a także przez przeszkolonych i wyposażonych lokalnych separatystów. Proces rotacji sił i sprzętu jest ciągły i oscyluje w granicach 2–3 transportów kolejowych dziennie. W okresie do końca stycznia 2015 r. w rejonie Donbasu Rosjanie dysponowali 16 BTG, 340 czołgami, 720 BWP i transporterami opancerzonymi (IFV/APC), 173 działami artyleryjskimi oraz 92 wieloprowadnicowymi wyrzutniami raketowymi (MLRS); separatysty – 10 BTG, 340 czołgami, 329 IFV/APC, 372 działami artyleryjskimi oraz 472 MLRS⁴⁶. Zgromadzony potencjał mili-

⁴² J. Darczewska, op. cit., s. 28.

⁴³ R. Cheda, *Rosyjska wojna informacyjna – lekcja z Ukrainy* (<http> – patrz: bibliografia).

⁴⁴ *Sankcje i Rosja*, red. J. Ćwiek-Karpowicz, S. Secrieu, Wyd. PISM Warszawa 2015, s. 99.

⁴⁵ Raport OSW, op. cit., s. 35.

⁴⁶ The Russian Military Forum. *Russia's Hybrid War Campaign: Implications for Ukraine and Beyond*. (<http> –

tarny zapewnia całkowitą swobodę operacyjną stronie rosyjskiej. Jednak i przy tak bezwzględnej przewadze strona rosyjska wykorzystuje konwoje humanitarne jako jeden ze elementów zakamuflowanego dozbrajania sił separatystycznych. Zaobserwowana została korelacja pomiędzy rosyjskimi konwojami humanitarnymi a wzrostem intensywności działań zbrojnych separatystów.

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że plan przeprowadzenia szybkiego rozbicia sił ukraińskich i obalenia władz w Kijowie został porzucony na rzecz stopniowego osłabiania państwa ukraińskiego i jego sił zbrojnych, połączonego z systematycznym zwiększaniem zdobyczy terytorialnych. Sytuację kryzysową dodatkowo komplikuje fakt, że USA i państwa Europy Zachodniej jednoznacznie poleciły władzom ukraińskim ograniczyć działania obronne w taki sposób, aby nie były one uznane przez Rosjan za prowokacyjne i nie dawały pretekstu do dalszej eskalacji konfliktu⁴⁷. Bierna postawa ukraińskich sił bezpieczeństwa w połączeniu z brakiem natychmiastowego wsparcia militarnego ze strony państw Zachodu, w tym przede wszystkim w niezbędne dane wywiadowcze i krytyczne zdolności militarne, doprowadziły do wzmocnienia sił separatystycznych. Według opinii prof. Karbera⁴⁸ „... w najbliższej przyszłości nie ma mowy o możliwości odzyskania przez Ukrainę nie tylko Krymu zaanektowanego przez Rosję wbrew sprzeciwom Zachodu, ale i pozostałych obszarów na wschodzie kraju, nad którymi władze w Kijowie straciły kontrolę. Co więcej, zagrożony jest nawet obecny rozejm, którego całkowite zerwanie groziłoby Ukrainie dalszymi stratami terytorialnymi”⁴⁹.

Reasumując, można przyjąć, że brak stanowczej reakcji Zachodu, zmniejszające się zdolności obronne ukraińskich sił zbrojnych oraz stałe wzmocnianie rosyjskiej obecności wojskowej na Ukrainie mogą w przyszłości skutkować dalszą eskalacją konfliktu. Federacja Rosyjska może potraktować ukraiński „sukces”, jako szablon do dalszego wykorzystania. Staje się jasne, że zagrożona jest nie tylko Ukraina, ale każde państwo, które

zamieszkuje mniejszość rosyjska. Metody stosowane przez Rosjan w wojnie hybrydowej na Ukrainie mogą być transferowane w inne rejony, w tym również na państwa bałtyckie. Można przyjąć, że głównym i skutecznym działaniem powstrzymującym rosyjskie agresywne zapędy jest jedność państw zachodnich i wsparcie Ukrainy krytycznymi zdolnościami wojskowymi.

Doświadczenie z ostatnich konfliktów, gdzie na szeroką skalę stosowano elementy działań hybrydowych, pokazują, że potencjał aktorów niepaństwowych, szczególnie do oddziaływania w sferze militarnej, stale rośnie. Co więcej, wzrasta także motywacja w państwach agresorach do stosowania nietradycyjnych form i sposobów prowadzenia walki zbrojnej. Zagrożenia hybrydowe stały się bardzo efektywne nie tylko przeciwko siłom koalicji, np. w operacjach w Iraku czy Afganistanie, ale również przeciwko dużym, ciężkim i hierarchicznym międzynarodowym organizacjom bezpieczeństwa (NATO, OBWE, ONZ), które z zasady są bardzo sztywne pod względem mentalnym i doktrynalnym. W zarysie teoretycznym potrzebę przeciwstawienia się zagrożeniom hybrydowym ujmuje nowa koncepcja Strategiczna NATO⁵⁰, wskazując na rozwijanie współpracy w celu zwalczania niekonwencjonalnych zagrożeń. Praktycznie zaś obecny konflikt trwający na Ukrainie weryfikuje te zapisy i przyjęte dotychczas postrzeganie wojny hybrydowej, która była prowadzona zazwyczaj przez stronę słabszą. Potęga państwa rosyjskiego w połączeniu z elementami wojny hybrydowej dowodzi słabości, w jakiej znalazły się instytucje bezpieczeństwa międzynarodowego oraz zostały zakwestionowane dotychczas przestrzegane porozumienia międzynarodowe. O ile w aspekcie teoretycznym większość ekspertów stoi na stanowisku, że niepowstrzymanie na obecnym etapie agresywnych działań rosyjskich na Ukrainie będzie skutkować rosnącym zagrożeniem destabilizacji całego regionu Europy Środkowej i Wschodniej, o tyle praktyka dowodzi raczej tendencji podejmowania działań kunktatorskich. Stąd też, jak się wydaje, brak jest decyzji prezydenta USA, a także przywódców państw Europy Zachodniej w sprawie dostarczenia Ukrainie niezbędnego wsparcia militarnego, co jest coraz szerzej krytykowane przez niezależne ośrodki opiniotwórcze.

patrz: bibliografia).

⁴⁷ Ibidem ([http](#) – patrz: bibliografia).

⁴⁸ Prof. Phillip Karber – dyrektor amerykańskiego konserwatywnego think-tanku Potomac Foundation oraz wykładowca Georgetown University.

⁴⁹ The Russian Military Forum. *Russia's Hybrid War Campaign: Implications for Ukraine and Beyond* ([http](#) – patrz: bibliografia).

⁵⁰ *Active Engagement, Modern Defence, Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Organisation*, NATO Public Diplomacy Division, Bruxelles – Belgium 2010, s. 3, 5, 10.

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że istota działań hybrydowych polega na wielowymiarowym, jednoczesnym oddziaływaniu w sferze militarnej z zastosowaniem klasycznych i nieregularnych działań zbrojnych, w sferze informacyjnej, cybernetycznej i ekonomicznej. Głównym polem bitwy będzie umysł pojedynczego człowieka, wybranych grup społecznych i elit władzy, dlatego wojna nowej generacji będzie nierozzerwalnie związana z działaniami dezinformacyjnymi i psychologicznymi. Ewolucja działań hybrydowych, szczególnie w ciągu ostatniego dziesięciolecia, była bardzo dynamiczna i potwierdziła skuteczność osiągania trwałej przewagi nad przeciwnikiem. Wyzwania hybrydowe nie ograniczają się już wyłącznie do aktorów pozapaństwowych i do stereotypu myślowego, że to przeciwnik słabszy wykorzystuje tę formę działań przeciwko silniejszemu. Doświadczenia wyniesione z operacji w Iraku i Afganistanie, a przede wszystkim z konfliktu zbrojnego na Ukrainie, wskazują, że to państwa mogą przekształcić regularne pododdziały sił zbrojnych w formacje nieregularne, które będą dysponować klasycznymi zdolnościami i adaptować niekonwencjonalne metody działania, a następnie wspierać pododdziały regularne. Wobec tego nie można postrzegać państw przez pryzmat posiadania tylko klasycznych sił zbrojnych, a aktorów pozapaństwowych kojarzyć wyłącznie z działaniami nieregularnymi. Współczesna praktyka działań hybrydowych w konflikcie zbrojnym na Ukrainie uwidoczniła, że nastąpiła diametralna zmiana strony stosującej działania hybrydowe. Po raz pierwszy, to przeciwnik zdecydowanie silniejszy, mocarstwo światowego formatu – Rosja, wykorzystuje pełne spektrum oddziaływania hybrydowego na przeciwnika słabego i niezdolnego do obrony integralności własnego terytorium. Konflikt zbrojny pokazał nie tylko słabość państwa ukraińskiego, ale co ważniejsze niewydolność, w jakiej znalazły się organizacje odpowiadające za zapewnienie bezpieczeństwa międzynarodowego: NATO, OBWE i ONZ. Dalsza eskalacja działań hybrydowych na Ukrainie bez wątpienia zagraża państwom „prawej flanki” Sojuszu Północnoatlantyckiego. Metody stosowane przez Rosjan w wojnie hybrydowej na Ukrainie mogą być transferowane nie tylko na obszar państw powstałych po rozpadzie Związku Radzieckiego, ale również na państwa bałtyckie,

Polskę i Rumunię. Sytuacja kryzysowa na Ukrainie nie tylko zmieniła stan bezpieczeństwa w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. Z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że przedłużający się konflikt będzie miał swoje konsekwencje, wyrażające się w obniżeniu poziomu bezpieczeństwa międzynarodowego.

Bibliografia

- Active Engagement, Modern Defence, Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Organization*, wyd. NATO Public Diplomacy Division, Brussels – Belgium 2010.
- Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, red. W. Sokoła, B. Zapała, Wyd. BBN, Warszawa 2011.
- Balcerowicz B., *Pokój i nie pokój na progu XXI wieku*, Wyd. Bellona, Warszawa 2002.
- Balcerowicz B., *Konflikty zbrojne i wojny w zmieniającym się środowisku bezpieczeństwa*, Warszawa 2004.
- BI-S.C. *Input to a new NATO capstone concept for the military contribution on countering hybrid threats*, International Military Staff, 29 September 2010.
- Cheda R., *Rosyjska wojna informacyjna – lekcja z Ukrainy*. http://wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Rosyjska-wojna-informacyjna-lekcja-z-Ukrainy,wid,17301467,wiadomosc.html?ticaid=11494f&_tircsn=3 [Dostęp: 12.02.2015 r.].
- Clausewitz C., *O wojnie*, Lublin 1995.
- Cole R., Irregular threats and challenges, [w:] *Marine Corps Gazette* 2010, nr 1.
- Darczewska J., *Anatomia rosyjskiej wojny informacyjnej. Operacja krymska – studium przypadku*, [w:] *Punkt widzenia*, Nr 42, OSW Warszawa 2014.
- Freier E., The defense identity crisis: It's a hybrid world, *Parameters* 2009 r., nr 3.
- Gawliczek P., Pawłowski J., *Zagrożenia asymetryczne*, Warszawa 2003.
- Gentile G. P., The imperative for an American general purpose army that can fight, [w:] *Orbis* 2009., nr 3.
- Glenn R. W., Thoughts on „Hybrid” Conflict, [w:] *Small Wars Journal*, <http://www.smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/188-glenn.pdf> [Dostęp: 12.02.2015 r.].
- Gierasimow W., *Rola Sztabu Generalnego w organizacji obrony kraju w związku z nowym Statutem Sztabu Generalnego zatwierdzonym przez prezydenta Federacji Rosyjskiej*. <http://www.avnrf.ru/index.php/vse-novosti-sajta/620-rol-generalnogo-shtaba-v-organizatsii-oborony-strany-v-sootvetstvii-s-novym-polozeniem-o-generalnom-shtabe-utverzhdjonnym-prezidentom-rossijskoj-federatsii> [Dostęp: 12.03.2015 r.].
- Gruszczak A., *Hybrydowość współczesnych wojen – analiza krytyczna*, [w:] *Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, red. W. Sokoła, B. Zapała, wyd. BBN, Warszawa 2011.

- Hammes T., *Insurgency: Modern Warfare Evolves into a Fourth Generation*, "Strategic Forum", No 214, January 2005.
<<http://www.scribd.com/doc/1569981/US-Air-Force-sf214>>. [Dostęp: 08.02.2011 r.].
- Hoffman F. G., *Hybrid vs Compound War: The Janus Choice – Defining Today's Multifaceted Conflict*, „Armed Forces Journal”, October 2009. <<http://www.armedforcesjournal.com/2009/10/4198658>>. [Dostęp: 05.05. 2011 r.].
- Hoffman F.G., *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies Arlington, Virginia, December 2007. <https://dde.carlisle.army.mil/documents/sis/docs/Hybrid_Wars.pdf>. [Dostęp: 08.02.2011 r.].
- Hammes T., *The Sling and the Stone*, Minneapolis, 2006.
- Huber T. M., *Compound Warfare: A Conceptual Framework*, [w:] *Compound Warfare: That Fatal Knot*, U.S. Army Command and General Staff College Press, Fort Leavenworth 2002.
- Johnson D.E., *Military Capabilities for Hybrid War; Insight from the Israel Defense Force in Lebanon and Gaza*, RAND Corporation, 2010.
- Keegan J., *Historia wojen*, Warszawa 1998.
- Kuk A.I., *Kanwa wywiadu agenturalnego*, Warszawa 1994.
- Lasica D.T., *Strategic Implications of Hybrid War: A Theory of Victory*, school of Advanced Military studies, United Army Command and General staff College Press, Fort Leavenworth 2009.
- Liedel K., Piasecka P., Aleksandrowicz T., *Sieciocentryczne bezpieczeństwo. Wojna, pokój i terroryzm w epoce informacji*, Warszawa 2014.
- Marks T.A., *Counterinsurgency and operational art* [w:] *Low Intensity Conflict & Law Enforcement* 2005, nr 3.
- McKinley J., Al-Baddawa A., *Rethinking Counterinsurgency*, [w:] *RAND Counterinsurgency Study*, RAND Corporation, Santa Monica 2008.
- Multiply Futures Project - Navigating Towards 2030, Allied Command Transformation, Final Report* April 2009. https://transnet.act.nato.int/WISE/NATOACTRes/MultipleFu/file/_WFS/20090503_MFPfinalrep.pdf [Dostęp: 12.02.2015 r.].
- Nemeth W.J., *Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare* [w:] *Naval Postgraduate School*, Monterey, June 2002.
- Ożarowski R., *Hezbollah w stosunkach międzynarodowych na Bliskim Wschodzie*, Gdańsk 2011.
- Portal Główny, http://inosmi.ru/glavred_info/ [Dostęp 12.03.2015 r.].
- Przegląd NATO. Magazyn –polska wersja językowa. <http://www.nato.int/docu/review/2014/Russia-Ukraine-Nato-crisis/Russia-Ukraine-crisis-war/PL/index.htm> [Dostęp: 01.03.2015 r.].
- Russel J., *Asymmetric Warfare* [w:] *The Big Issue: Command and Combat in the Information Age*, red. D. Potts, Wyd. Strategic & Combat Studies Institute, Shivenham, 2002.
- Schulze K. E., *Konflikt arabsko-izraelski*, Warszawa 2010.
- Shirreff R., *Unity of purpose in hybrid conflict: managing the civilian/ military disconnect and operationalizing the comprehensive approach*, Chatham House, Londyn 2010.
- Słownik wyrazów obcych*, PWN, Warszawa 1980.
- Smith P.J., *Terrorism in the Year 2020: Examining the Ideational, Functional and Geopolitical Trends that Will Shape Terrorism in the Twenty-First Century*, NSDM Department, US Naval War College, Newport, USA, March 2008.
- Stannard M.B., *Hezbollah Wages New Generation of Warfare* [w:] *San Francisco Chronicle*”, 6 August 2006.
- Sun Tzu, *Sztuka wojny*, Gliwice 2004.
- The Missile Defense Program 2009–2010, Missile Defense Agency, *Departament Obrony* [Dostęp: 10.03.2015 r.].
- The Russian Military Forum: *Russia's Hybrid War Campaign: Implications for Ukraine and Beyond*. <http://csis.org/event/russias-hybrid-war-campaign-implications-ukraine-and-beyond> [Dostęp: 12.03.2015 r.].
- Williams M., *The Future Security Environment*, RUSI, 2008. <http://www.rusi.org/downloads/assets/Future_Security_RP_13_Feb_2008.pdf>. [Dostęp: 07.02.2011 r.].
- Wrzosek M., *Zagrożenia militarne a bezpieczeństwo Europy*, [w:] *Kwartalnik Bellona* 2012, nr 4.

THE THEORY AND THE PRACTICE OF HYBRID OPERATIONS

Abstract

The article is devoted to the theory and the practice of hybrid operations, which affect the security of the international environment. The results of the analyses have been referred to the problem defined in the form of questions about the causes and methods for implementation and directions for countering hybrid threats. Arguments presented in the article substantiate research on hybrid operations, which, used by the state or non-state organisations, are a real threat to security in Europe and the world.

Key words: security, hybrid warfare, terrorism, Russia, Ukraine.

Introduction

The beginning of the twenty-first century has been characterised by new challenges in the field of international security. The end of the Cold War has not meant the elimination of internal or regional sources of conflict and has not provided a lasting peace in the world. As experts say, the international community is facing not only a direct armed conflict but a variety of military operations. The insurrections, the guerrilla actions, the internal wars and other varieties of small-scale conflicts will soon become common variations of the conflict in the new world order. Therefore, it can be assumed that different states will be involved directly or indirectly with new varieties of armed conflict¹ in the near future. The experience of many countries learned from fighting against an undetermined opponent, devoid of clear organisational structures and not complying with standard tactics give another dimension to the perception of conducting military operations. This has undermined the security paradigm based on the key meaning of technology in the organisation of the state's defence systems, as well as ways of conducting military operations². For several years, in modern publications on the subject of security science, the problem of asymmetric and hybrid modern armed conflicts has been dealt with. The issues related to those problems are permanently becoming a matrix of strategic thinking. In many of the world's armies at the strategic level, analysis and studies of the experience gained from both small local conflicts in the past, and in multinational operations at the beginning of the twenty-first century³ have been carried out. The attempts to find new approaches to maintain the balance of international security are increasingly dictated by the gap between the ideas of the period after the „Cold War” and the current practice of the security policies of many countries. The main problem, it seems, is the inability to overcome stagnation faced by the contemporary art of war as a result of the increasing complexity of conflicts

and the ways and methods of their settlement⁴. This means such conflicts where the factors which determine the final success or superiority are not technological, and feature neither organisational perfection nor psychological advantage. An accurate prediction of the future, especially armed conflict, is extremely difficult due to the growing dynamism and the unpredictability of response actions by sides in a conflict. This fits in with the old maxim that „(...) the war is full of passion, inaccurate information and error evaluation, and finally a lot happens therein by the chance”⁵. Nonetheless, based on the present trends, a thesis that different actors will fight for dominance in the modern world can be formulated. The number of places where armed conflicts can occur will increase. There will be an increased risk to the safety and the interests of NATO's countries and states aspiring for membership in it.

The above arguments justify the research on hybrid operations, which are used by the state and non-state and are a real threat in their dimension to security in Europe and the world.

The article is devoted to the theory and the practice of hybrid operations, which affect the security of the international environment. The results of the analyses referred to the problem defined in the form of questions: what expresses the essence and the evolution of hybrid operations? What is the modern nature of hybrid operations?

The nature and the evolution of hybrid operations

The etymology of the term „the hybridity” is derived from the Latin word *hybrid*, meaning „crossbreed”, an individual formed from the crossing of two genetically different individuals belonging to different species, varieties or races⁶.

⁴ A. Gruszczak, *Hybrydowość współczesnych wojen – analiza krytyczna* [w:] *Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, red. W. Sokoła, B. Zapala, Wyd. BBN, Warszawa 2011, s.11.

⁵ C. Clausewitz, *O wojnie*, Lublin 1995, s. 15. *Wojna jest [...] aktem przemocy, mającym na celu zmuszenie przeciwnika do spełnienia naszej woli*. Sformułowanie to zawiera dwa istotne aspekty. Po pierwsze, wojna zakłada przemoc, co odróżnia ją od innych form rywalizacji politycznej czy gospodarczej. Po drugie jest narzędziem służącym do osiągnięcia **celu politycznego**, dalszym ciągiem stosunków politycznych kontynuowanych innymi środkami.

⁶ *Słownik wyrazów obcych*, PWN, Warszawa 1980, s. 290.

¹ M. Wrzosek, *Zagrożenia militarne a bezpieczeństwo Europy* [w:] *Kwartalnik Bellona* 2012, nr 4, s. 7.

² *Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, red. W. Sokoła, B. Zapala, Wyd. BBN, Warszawa 2011, s. 4.

³ B. Balcerowicz, *Pokój i nie pokój na progu XXI wieku*, Wyd. Bellona, Warszawa 2002, s. 17.

In other words, „the hybridity” can be defined as „... the property created as a result of intersection or mixing features, elements belonging to often structurally different and genetically distant opposing objects, organisms, or states. Therefore, hybridisation means merging essentially different characteristics around one separate entity, while retaining the specific properties determining the genre „superior” by the new hybrid organism in terms such as e.g. resistance to diseases, durability and greater adaptability „⁷. In the simplest terms, *the hybrid* is a combination of elements from different origins and / or structures. In the event of conflicts or the hybrid wars, they are a mix of the most effective forms and methods of operations.

The hybrid conflict as a specific combination of conventional and irregular operations has been known for the centuries. Since ancient times, one of the main determinants for conducting military operations has been proper reconnaissance of the current situation and adapting one’s own activities to it⁸. It is important that in the unchanging nature of war, the ways and methods of its conducting, as well as winning, have been fundamentally transformed⁹. The modern armed forces are facing new challenges, risks and threats, including asymmetrical ones. The hybrid operations may be a combination of selected forms of symmetrical¹⁰ and asymmetrical¹¹ war operations, in which

forces are lead classical military operations and, at the same time, must make decisive parallel attempts to gain control over the local population in a combat zone, ensuring security and stability¹². At the moment, the international environment is faced with a new challenge, which is to prevent the threat of a possible conflict stemming from a hybrid conflict. This requires a new, more detailed and comprehensive approach. The one-dimensional territorial image of war has been replaced by a multi-dimensional, multi-level complex and non-military and military activities aimed at achieving different objectives simultaneously. The traditional battlefield has been replaced by a military confrontation space. The roles filled by the participants of the armed conflict are not defined and assigned on a permanent basis, and often change in a radical way, dispersing efforts to pacify/stabilise or destabilise the public space. Currently, developing trends, and particularly the experience from recent conflicts involving Hezbollah and Hamas, and the operations in Afghanistan, and more recently the aggression of Russia in Ukraine, entitle one to formulate a thesis that the traditional classification of wars¹³ has lost its relevance and does not correspond to reality. Strategists and military analysts point to increasingly blurred boundaries between the various models and categories of wars and connect to various forms of military action and tactics used¹⁴. There is also some convergence, consisting in blurring the boundaries between the associated skills and abilities to the state of non-state actors. This process is further accelerated by globalisation and the impact of new technologies. With regard to armed conflicts, hybridisation can be understood as the coexistence of elements of the „old” and „new” wars, classical military conflicts,

zasobów czy też zasad prowadzenia konfliktu. Rozumiana w ten sposób asymetria w konflikcie (*asymmetry within warfare*) nie wpływa na zmianę charakteru konfliktu z symetrycznego na asymetryczny (*asymmetric warfare*), lecz stanowi wspomnianą rzecz ujmując – przewagę militarną. **Według:** J. Russel, *Asymmetric Warfare* [w:] *The Big Issue: Command and Combat in the Information Age*, red. D. Potts, Wyd. Strategic & Combat Studies Institute, Shivenham, 2002 r., s. 120–122.

¹² J.J. Mc Cuen, *Hybrid Wars* [w:] *Military Review* 2008, nr 2, s. 108.

¹³ B. Balcerowicz, *Konflikty zbrojne i wojny w zmieniającym się środowisku bezpieczeństwa*, Warszawa 2004, s. 34.

¹⁴ M. Boot, *War Made New: Technology, Warfare and the Course of History: 1500 to Today*, Gotham Books, New York, October 2006, C. Gray, *Another Bloody Century: Future Warfare*, Phoenix, London 2005.

⁷ A. Gruszczyk, *Hybrydowość współczesnych wojen* (...), s. 11.

⁸ Sun Tzu, *Sztuka wojny*, Gliwice 2004.

⁹ J. Keegan, *Historia wojen*, Warszawa 1998, s. 11.

¹⁰ „Asymetria” i „asymetryczność” są pojęciami określającymi różnorodne formy dysproporcji, zróżnicowania i dysharmonii, które w sposób naturalny lub zamierzony występują w otoczeniu przeciwstawnych sobie rzeczywistości. Dotyczą one zarówno ich sfery materialnej, to jest gospodarczej, ekonomicznej, naukowej, technicznej, informacyjnej i militarnej, jak również sfery duchowej – obejmującej aspekty kulturowe, religijne czy etyczne. Wzajemna symetryczność czynników (...) minimalizuje możliwość generowania zagrożeń oraz stabilizuje względnie trwałą równowagę ich zmian. Oznacza to, że „asymetryczność” jest antonimem stanu „symetrycznej” równowagi, odnoszącej się do całokształtu zjawisk społecznych i cywilizacyjnych oraz ich wzajemnych związków, relacji i oddziaływań. **Według:** P. Gawliczek, J. Pawłowski, *Zagrożenia asymetryczne*, AON, Warszawa 2003, s. 11.

¹¹ Konflikt asymetryczny cechuje się odmiennością celów oraz metod działania, wykorzystywanych środków i zasobów, a także rozbieżnością wartości, norm i zasad, którymi kierują się walczące strony. Przeciwsymetryczność (*dissymetry*) polega na braku równowagi pomiędzy uczestnikami konfliktu pod względem zaangażowania w konflikt oraz sposobów wykorzystania posiadanych zasobów na płaszczyźnie operacyjnej, nie zaś zróżnicowania, co do samego rodzaju

„postmodern” wars, clashes of national armies and asymmetrical conflicts, the superb military technology and primitive weapons, the fight for territory and resources, and disputes about identity and values, and the confrontation of destructive - parasitic eastern civilisation with the Christian civilisation of the West¹⁵.

The hybridity in relation to strategic objectives, operational planning and conduct of operational-tactical activities is the dysfunctional hallmark. It makes it difficult to integrate the various formations, units and relationships of operational-tactical forces, and thus prevents effective, uniform command in real time. According to Thomas Huber, author of the concept of war as a complex product, the use in combat operations of detachments of the armed forces and dispersed irregular forces will not be effective without a centralised, network-centric military operations control and proper diagnosis of the military confrontation space¹⁶.

The comprehensive definition of hybrid operations must take into account all the possible experience of this type of activity in recent decades. The simplistic assertion that hybrid war is guerrilla activities + modern technology is only part of the truth and can only refer to non-state actors. The similar activities performed by the state are much wider. The spectrum of methods used by the state may stretch from the traditional practice of armed struggle using non-conventional cyber weapons and information warfare, to special services operations, which are responsible for the disintegration of society, through the activation of the impact of the agencies¹⁷, as well as terrorism and the promotion and use of criminal activity. The state will be subordinated by all activities to the overriding of its political purpose.

Significant achievements in research on hybrid operations were made by Frank Hoffman. He defined the modern model of hybrid warfare from the perspective of the experiences from recent conflicts in the world. The hypothesis that the war in Lebanon in 2006 made it clear that in the „theater of war” the type of participant combining

the features of conventional and irregular actor held a permanent place served as a starting point. Pursuant to the provisions adopted in the 2005 edition of the National Defence Strategy USA, Hoffman put forward a proposal that much needs to be done to precisely identify the threats and security challenges of the modern world. However, the dynamics of the changes make it necessary to become a lot more common than previously verifying the updates position¹⁸. He also points out that the hybrid wars feature is the prevalence of the acts of terrorism and various forms of crime¹⁹. On the other hand, the Latvian analyst, Janis Berzins, called the hybrid war *the fourth generation war*²⁰. However, according to the views of the Russians, it is *a new generation war*. According to the head of the General Staff of the Russian Armed Forces, the rules of war have changed fundamentally in the wars of the next generation. There is an increased role for non-military means (economic, cultural) taken to achieve political and strategic objectives. Such measures are significantly more efficient than traditional military methods²¹. In

¹⁸ F.G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies Arlington, Virginia, December 2007, s. 12.

¹⁹ F.G. Hoffman, *Conflicts in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy studies, Arlington 2007 r., s. 14; R. Peters, *Hybrid threats: reconceptualizing the evolving character of modern conflict* [w:] Strategic Forum 2009 r., nr 240, s. 5.

²⁰ Termin *wojna czwartej generacji* po raz pierwszy był użyty przez strategów wojskowych w latach 80. dla scharakteryzowania przyszłych kierunków ewolucji wojny. Ewolucja dokonywała się na przestrzeni historii i obejmowała kilka faz. Wojna pierwszej generacji była zdominowana przez armie masowe i polegała na zadawaniu strat w stanie osobowym, a jej kulminacja przypadała na wojny napoleońskie. Dominacja i siła ognia charakteryzowały wojnę drugiej generacji, a jej przykładem może być pierwsza wojna światowa. Wojna trzeciej generacji, dzięki wykorzystaniu nowoczesnych technologii i rozwojowi przemysłowemu była zdominowana przez manewr, zastosowany na szeroką skalę przez Niemców w czasie drugiej wojny światowej. Ewolucja wojny czwartej generacji czerpała z rozwoju politycznego, społecznego, ekonomicznego i technologicznego, który miał miejsce po zakończeniu drugiej wojny światowej. Wszystkie zmiany zostały zaadoptowane i wykorzystane przez nowego, niekonwencjonalnego przeciwnika ([http – patrz: bibliografia](#)); T.X. Hammes, *Insurgency: Modern Warfare Evolves into a Fourth Generation* [w:] Strategic Forum, No. 214, January 2005 ([http – patrz: bibliografia](#)). S.C. Williamson, *From fourth generation warfare to hybrid war*, U.S. Army College, Carlisle Barracks, Pennsylvania 2009, s. 22.

²¹ W. Gierasimow, *Rola Sztabu Generalnego w organizacji obrony kraju w związku z nowym Statutem Sztabu Generalnego zatwierdzonym przez prezydenta Federacji Rosyjskiej* ([http – patrz: bibliografia](#)).

¹⁵ A. Gruszczyk, *Hybrydowość współczesnych wojen* (...), s. 11.

¹⁶ T.M. Huber, *Compound Warfare: A Conceptual Framework, Compound Warfare: That Fatal Knot*, U.S. Army Command and General Staff College Press, red. T.M. Huber, Fort Leavenworth 2002 r., s. 1–7.

¹⁷ A.I. Kuk, *Kanwa wywiadu agenturalnego*, Warszawa 1994, s. 19.

the course of hybrid operations „... asymmetric action is broadly applied, allowing the advantage of an opponent in the armed fight to be mitigated. These include the use of special forces and internal opposition, to create a permanent front throughout the enemy country, the impact of information and the ever-changing forms and methods of interaction”²². In the hybrid conflict according to the Russians, there is no difference between war and peace, in the classic sense of these words, and between uniformed personnel and undercover operations. „This combination, especially at a time *when wars are not declared, but simply started*, is very different from that which traditional theorists of war are focused on. The hybrid war has the potential *to change completely the stable country in the arena of the most intense armed conflict in a few months or even days*²³. An important element in the new generation war, as seen by the Russians, is the blurring of distinctions between the levels of strategic, operational and tactical activities, and between offensive and defensive operations. The non-contact and at a distance impact on the opponent becomes the main way to achieve the objectives of the fight and operation.

On the other hand, in the NATO document of 25 August 2010 entitled *Bi-Sc Input To A New Nato Capstone Concept For The Military Contribution To Countering Hybrid Threats*²⁴, an assessment of the risks to the security of the global hybrid in the 21st century can be found. The NATO study²⁵ indicates that a future opponent will combine different models of war and simultaneously apply a combination of conventional, irregular, terrorist and criminal operations²⁶, referred to as *the hybrid war*²⁷ or *the hybrid threat*. It has been determined that the contents of these activities will be the ability to combine conventional capacity with

the tactics of irregular armed formations, terrorist and criminal activities. The essence of criminal activity²⁸, in this case, would be destabilising the functioning of local authorities and supporting the rebels and all dissidents, by providing highly technologically advanced weapons and ammunition and financial resources. The criminal groups operating as a hierarchical structure in an urban environment will provide both facilities and support for the wider hybrid activity which also includes narcoterrorism. It is assumed that the opponent will apply all the above fight models at the same time²⁹ to gain an advantage. A multi-model form of fighting may be used with one or more formations, individually or simultaneously, at different times and in a different dimension. However, the action will always be coordinated at the operational and the tactical level and will usually provide a battle space to achieve synergies. The opponents will achieve a high efficiency of operations because they operate in a complex and comprehensive environmental dimension, both in the physical and mental domain. The hybrid opponent will effectively employ technologically advanced systems and use them in a specific way in order to achieve their own goals³⁰. The research has indicated that, in the future operational environment, the hybrid threat directed at the most vulnerable points of the armed forces of the countries participating in the conflict or the critical infrastructure of the state parties to the conflict will dominate. It is expected that the next opponent will use all possible forms and methods of warfare and diverse tactics. It can be assumed that in the event of a conflict and conduct interventions, the opponent will be *blended* into the local community and prefer long-term, harassing rebel and guerrilla actions, based on the use of ambushes, improvised explosive devices and rocket fire. These may also include the use of high-tech weapons systems while keeping classic terrorist activities and actions in cyberspace aimed at preventing both

²² Ibidem, s. 3.

²³ Ibidem, s. 4.

²⁴ BI-S.C. *Input to a new NATO capstone concept for the military contribution on countering hybrid threats*, International Military Staff, 29 September 2010.

²⁵ *Multiple Futures Project*..., s. 34.

²⁶ Ibidem, s. 47.

²⁷ Według Departamentu Obrony USA, który dość ogólnie to zdefiniował, „ (...) *działania hybrydowe, nieregularne działania wojenne to preferowanie niebezpośrednich i asymetrycznych metod, które mogą łączyć w sobie cały zestaw możliwości, zarówno wojskowych jak i innego typu, a mających na celu doprowadzenie do erozji siły przeciwnika, jego wpływów i woli*”. Według: The Missile Defense Program 2009–2010, Missile Defense Agency, Department Obrony (<http> – patrz: bibliografia).

²⁸ P.J. Smith, *Terrorism in the Year 2020: Examining the Ideational, Functional and Geopolitical Trends that Will Shape Terrorism in the Twenty-First Century*, NSDM Department, US Naval War College, Newport, USA, March 2008, s. 59 (<http> – patrz: bibliografia).

²⁹ F.G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies Arlington, Virginia, December 2007, s. 7–8 (<http> – patrz: bibliografia).

³⁰ W.J. Nemeth, *Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare*, Naval Postgraduate School, Monterey, June 2002 (<http> – patrz: bibliografia).

weapons systems and civil systems of the critical infrastructure³¹ from operating. In addition, it must be taken into account, as stated earlier, that criminal activity is likely to be destructive for the functioning of a state. It can be assumed that this type of activity could be used to provide a means to carry out irregular or terrorist activities. On the other hand, the development of technology will mean it becomes ever more difficult to distinguish regular from irregular activities, terrorist from ordinary citizen, and kinetic from non-kinetic action. *The hybrid* operations should be combined, as well as the means employed and the methods of their use. In recent years, there has been an increase in the number of conflicts in which non-state actors have imposed strategy, for example Hezbollah, Hamas and Al Qaeda. Currently, this trend could be stopped with the huge economic and military potential of the Russian Federation.

In conclusion, the common element of the above definitions and views is that hybrid conflict parties aspire to seek the approximation of used methods, means and ways of conducting military and non-military operations in order to maximise synergies, allowing them to achieve a sustainable advantage over an opponent. An advantage is a factor causing a structural change in the space of confrontation. Based on the results of the study, it can be concluded that the process is noticeably blurring differences in the way components of conflicts are conceived, diagnosing and analysing the nature and extent of the impact of the conflict on the regional and international security environment. The existing patterns in any military doctrine up to now have lost their relevance and it is not possible to directly translate them into the present reality in the face of the hybrid enemy.

The contemporary dimension of the hybrid operations

An example illustrating the full range of the methods and forms of hybrid war, where the weaker enemy use them against the stronger opponent, may be the long-term conflict between Israel and Hezbollah³². Based on Israel's experience from

the last decade, it can be argued that the irregular capability transformation used by non-state actors occurs in the hybrid ability applied by states³³. The future challenges will be related to the fact that a potential opponent will have a much more complex range of organisational structures and will use a more complex strategy and tactics than the one that the Israeli army encountered in 2006³⁴. Hezbollah clearly proved that non-state actors are able to make a reliable assessment of strategic opportunities of armies referred to as *western* and effectively resist their most modern capabilities.

In summary, it can be stated that the continuous and uninterrupted conflict of Israel with its non-state enemy shows the size of the intelligence, military and information gathering of the Israeli army and the special services, which must be used to create the conditions to neutralise and eliminate the organisation using terrorism. Hezbollah, with support from Iran and rooted in Lebanon, has become a serious threat not only to Israel, but also to the Middle East. The Hezbollah victory over Israel's army in 2006 showed it is effective as an organisation, and, on the other hand, a threat to neighbouring countries³⁵. The further process of

dla Galilei", jako narzędzie do walki z głównym wrogiem Arabów – Izraelem. Swoje istnienie zawdzięcza irańskiej pomocy w postaci przysłania do Libanu reprezentacji instruktorów z Korpusu Strażników Rewolucji. Od tego czasu pozycja Hezbollahu stała się na tyle znacząca, że na terenie Bliskiego Wschodu stał się jednym z ważniejszych aktorów niepaństwowych oraz oponentem Izraela. Dzięki swojemu działaniu posiada niebezpieczną zdolność wpływania na region. Według: M. Jadwiszczok, *Antyizraelskie ugrupowania terrorystyczne i ich zwalczanie*, Toruń 2010, s.104. oraz R. Ożarowski, *Hezbollah w stosunkach międzynarodowych na Bliskim Wschodzie*, Gdańsk 2011, s. 39.

³³ D.E. Johnson, *Military Capabilities for Hybrid War; Insight from the Israel Defense Force in Lebanon and Gaza*, RAND Corporation, 2010, s. 5 ([http – patrz: bibliografia](#)).

³⁴ M.B. Stannard, *Hezbollah Wages New Generation of Warfare* [w:] San Francisco Chronicle, 6 August 2006 ([http – patrz: bibliografia](#)).

³⁵ Za szczyt konfliktu Izraela z Hezbollahem uznaje się rok 2006. Po wycofaniu się armii izraelskiej z Libanu Hezbollah przesunął obszar swojego działania bezpośrednio pod granicę libańsko-izraelską. Od tego momentu przypuszczał kolejne ataki na osiedla izraelskie. Mimo to do 2006 obie strony toczyły ze sobą potyczki bez większej eskalacji na szerszy obszar państwa. Można uznać, że dotychczas Hezbollah wiedział, do jakich granic może się posunąć oraz jakich reperkusji może oczekiwać ze strony przeciwnej. Dopiero zasadka z 12 czerwca 2006 roku na patrol izraelskich żołnierzy sprawiła, że rząd izraelski pod przywództwem Ehuda Olmerta podjął decyzje o przeprowadzeniu operacji zbrojnej przeciwko Hezbollahowi. Przewaga jakościowa armii Izraela nie przełożyła się na skuteczność. Nie udało się wyeliminować najważniejszych przywódców Organizacji oraz uszczu-

³¹ F.G. Hoffman, *Conflict in the (...)*, s. 28.

³² Hezbollah (tłum. „Partia Boga”) jest szyickim ugrupowaniem polityczno-militarnym, które zostało stworzone na terenach Libanu w 1982 r. po izraelskiej operacji „Pokój

globalisation and the development of the military capabilities of Hezbollah can develop in a much more dangerous direction. The question of the further evolution of the organisation is certainly open and cannot be underestimated.

The hybrid challenges are not limited to non-state actors. Lessons learned from operations in Iraq and Afghanistan, and more recently with the Ukrainian crisis, suggest that countries can turn regular units of the armed forces into irregular formations that will have classic abilities and adapt new tactics and then support regular units. Therefore, states cannot be seen through the prism of their classical armed forces only and non-state actors be associated with irregular activity only, because, in the future, hybrid armed forces can be used in an unpredictable way³⁶.

An example where the state as a stronger party conducts hybrid war with the weaker enemy is the Russian aggression in Ukraine. The hybrid war in Ukraine can be broken down into four stages: a political diversion, building the separatist's social and political position, an armed intervention and a deterrence by demonstrating the potential of unconventional forces. The characteristic of this conflict is that the above stages often overlap each other and have a different intensity. Despite clear evidence of the participation of Russian regular armed forces, the authorities officially deny involvement in the conflict³⁷.

The NATO experts argue that the crisis goes far beyond the borders of Ukraine. Russian authorities believe that the defence of ethnic Russians is not the responsibility of the countries in which they live and is not subject to their laws, the government or the constitution, but is subject to Russia. This approach by the Russian authorities to ethnic Russians, which, according to Kurt Volker, the US ambassador to NATO, is not only a „breakthrough in the understanding of international law, but also a hybrid war technique, called *the new approach*, which has been applied

plić jej zasobów. Konflikt trwający ponad miesiąc pokazał, że oprócz siły militarnej Hezbollah może być równorzędnym przeciwnikiem w wojnie informacyjnej. Konflikt ten nie pozwolił Izraelowi na jednogłośnie obwołanie się zwycięzcą. Pokazało to władzom izraelskim, że pokonanie grup militarnych Hezbollahu nie jest do końca możliwe. Według: K. E. Schulze, *Konflikt arabsko-izraelski*, Warszawa 2010, s. 142.

³⁶ M. Williams, *The Future (...)*, s. 9.

³⁷ The Russian Military Forum. *Russia's Hybrid War Campaign: Implications for Ukraine and Beyond* ([http – patrz: bibliografia](#)).

previously in Estonia in 2007, Georgia in 2008. [...] The concept of slow but systematic action causes a violation of sovereignty, and has been part of a strategic landscape well-known in Russia for some time. [...]. Sometimes this involves more open and obvious moves, sometimes moves are more subtle, an economic struggle, sometimes - cyber-attacks are carried out under the guise of the actions of independent activists”. In his view, „... a set of the hybrid war tactics has been used by Russia for at least 5- 6 years”³⁸. There are many good reasons to conclude that –this conflict in Ukraine is still in the development phase. The time that has elapsed from the start of the Russian aggression against Ukraine allowed both Polish and NATO analysts to work out the scenarios and methods of the hybrid war conducted by Russia. The element that initiated it was activity in the information warfare sphere. When analysing the scenario of Russian aggression in Ukraine, the idea that the Russian aggression only began with protests on the Maidan can be questioned. There are many indications that a Russian attack started well before President Viktor Yanukovich left the country. The military participating in the conflict were dressed, in fact, without any identification they were the Russian military airborne troops was preceded by an information offensive in the Crimea and Donbas region³⁹. In the years preceding the conflict, Russia launched a media expansion into Ukraine. The weapon that was used to destabilise the information structure of the Ukrainian media turned out to be Russian media companies, which were used to coordinate the information infiltration of Ukraine. The expansion proceeded through the buying of shares in the media from Ukrainian oligarchs. In this way, Ukrainian society began to receive information that illuminated the situation from the point of view of Russia's interests, not Ukraine's. The public has been manipulated by the media. On the ground, thus prepared, the integration of the pro-Russian environment and activation of Russian intelligence overlapped⁴⁰. Some key forms of attack and the main goals of the intervention can be extracted.

The first is the disinformation. The contribution of

³⁸ Przegląd NATO. Magazyn –polska wersja językowa. ([http – patrz: bibliografia](#)).

³⁹ J. Darczewska, *Anatomia rosyjskiej wojny informacyjnej. Operacja krymska – studium przypadku* [w:] Punkt widzenia 2014, nr 42, wyd. OSW, Warszawa 2014, s. 23.

⁴⁰

Russian soldiers is masked by creating volunteer separatist forces. The concentration of Russian troops smuggled into Ukraine took place under the guise of exercises in the border districts. While this method can be classified as traditional and was used in the war with Georgia⁴¹, *the novelty* was the preparation for war in cyberspace. From the beginning of the aggression, the network revealed hundreds of sites and community portals. Seemingly, „independent and neutral” information about the events in fact interrelated and coordinated the active disinformation⁴². A very effective method was a rumour confirmed by the information submitted by the Russian politicians and army. It has been observed that the purpose of the transfer of such information is to create an atmosphere of intimidation. Both the mobilisation of the Ukrainian army, which took place in an atmosphere of fear and distrust, as well the conduct of the military operations. The statement of one of the deputies of the Verkhovna Rada of Ukraine is an example of this, that „... the losses incurred under Debaltseve are a result of panic, the source of which was the Russian media bombarding the soldiers with information about them being surrounded, which turned controlled retreat into a disorderly escape”⁴³. Russia uses the weakest points of the Ukrainian side. The aim of information attacks is to promote negative phenomena in society and the power elite of Ukraine. The phenomena, such as widespread corruption, the powerful nationalism prevalent in the western regions of Ukraine and the discord between the ruling president and prime minister’s camp are the basic objectives of the information warfare attacks.

The information war against Ukraine is accompanied by similar actions of the Russian Federation in Europe and the world. Russia conducts an intensive information campaign aimed at strengthening the divisions in the European Union and NATO, as to the necessity and scope of assistance to Kiev and the reasonableness of sanctions against her. Russia is using interpersonal contacts with Western politicians, economic

incentives and media impact⁴⁴. The information exaggerates the Russian version of events, and it seems that the overall aim is to divide public opinion. The key point of this strategy is to create an image of Russia as a victim of cynical game of the Western establishment, accused on this occasion of a complete distortion of the image of the President of Russia and the causes and course of the Ukrainian conflict.

Ukraine is losing the information war. The anti-Ukrainian institutions are still in the early stages of their formation. The situation is further complicated by the fact that the security system and international law does not provide for such a sphere of activity of war. Neither the UN Charter nor the OSCE founding documents define the concept of information warfare or monitoring methods and do not impose a ban on its conduct. The international law is helpless in the face of Russian aggression, as exemplified by the lack of response of the OSCE mission to Ukraine to the evidence on the activities of Russian disinformation, and even the participation of regular units of the Russian army in the conflict. The international observers are simply helpless figureheads.

Turning to Russia’s military participation in the conflict and the beginning of the war, it can be argued that the Russian side entrusted a dominant role in the development plan of the conflict in Ukraine and then directed its course to the special services. In conjunction with the support of regular units of the Russian Federation of Armed Forces, there was the situation of absolute military superiority in the region of the conflict. At present, it is estimated that in the Donbass region and the border with Ukraine 44 battalion tactical group (BTG) is dislocated. It is estimated that the capacity of the Russian army during the month allows their number to be increased to 80, and within 3 - to 120. The Russian side, in contrast to earlier intervention in Chechnya and Georgia, directs subunits to Ukraine with the fewest number of conscripts⁴⁵. The military actions are carried out primarily by the special, airborne and specialised forces, supported by mercenaries (Chechens, Cossacks) and paid volunteers, as well as trained and retrofitted local separatists. The process of rotation of forces and equipment is continuous and fluctuates within 2-3 rail transports daily. Up

⁴¹ Raport OSW, *Zmiany w potencjale militarnym Federacji Rosyjskiej (po rosyjskiej operacji wojskowej w Gruzji)*, OSW Warszawa 2009, s. 4.

⁴² J. Darczewska, op. cit., s. 28.

⁴³ R. Cheda, *Rosyjska wojna informacyjna – lekcja z Ukrainy* (<http> – patrz: bibliografia).

⁴⁴ *Sankcje i Rosja*, red. J. Ćwiek-Karpowicz, S. Secrieu, Wyd. PISM Warszawa 2015, s. 99.

⁴⁵ Raport OSW, op. cit., s. 35.

to the end of January 2015, in the Donbas region, the Russians possessed 16 BTG, 340 tanks, 720 BMPs and armoured transporters (IFV/APC), 173 artillery guns and 92 multiple launch rocket systems (MLRS); Separatists - 10 BTG, 340 tanks, 329 IFV/APC, 372 artillery guns and 472 MLRS⁴⁶. The accumulated military potential provides complete operational freedom to the Russian side. However, even with such absolute superiority, the Russians used humanitarian convoys as one of the elements for camouflaged retrofitting of the separatist forces. The correlation was observed between Russian humanitarian convoys and the increase of intensity of the separatists' armed activity.

Based on the survey, it can be concluded that the plan for the rapid breakdown of the Ukrainian forces and overthrowing the government in Kiev was abandoned in favour of a gradual weakening of the Ukrainian state and its armed forces combined with a systematic increase of the territorial gains. The crisis situation is further complicated by the fact that the US and Western European countries clearly instructed the Ukrainian authorities to limit defence activities in such a way that they are not recognised by the Russians to be provocative and do not provide a pretext for a further escalation of the conflict⁴⁷. The passive attitude of the Ukrainian security forces in conjunction with the lack of immediate military support from Western countries, including, in particular, the necessary intelligence and the critical military capabilities, has led to the strengthening of the separatist forces. According to Professor Karber⁴⁸ „... in the near future, there is no possibility of Ukraine recovering not only the Crimea, annexed by Russia over the objections of the West, but also the other areas in the east of the country, over which the authorities in Kiev lost control. What's more, the current ceasefire threatens Ukraine with a complete break away and further territorial losses”⁴⁹.

In summary, it can be assumed that the lack of a firm response from the West, the declining

defence capabilities of the Ukrainian armed forces and the constant reinforcement of the Russian military presence in Ukraine may, in the future, lead to a further escalation of the conflict. Russia may treat Ukrainian „success” as a template for further use. It becomes clear that not only Ukraine is threatened, but any country that has a Russian minority. The methods used by the Russians in the hybrid war in Ukraine can be transferred to other areas, including in the Baltic States. It can be assumed that the principal and effective operation against Russian aggressive inclinations remains the unity of Western countries and support for Ukraine with critical military capabilities.

The experience from previous conflicts, in which elements of hybrid operations were used on a large scale, show that the potential of non-state actors, especially in the sphere of military influence, is growing. Moreover, the motivation in the aggressor countries for use of non-traditional forms and methods of conducting the armed struggle is increasing. The hybrid threats have become very effective, not only against coalition forces, for example in operations in Iraq and Afghanistan, but also against the big, heavy and hierarchical international security organisations (NATO, OSCE, UN), which in principle are very stiff in the mental and doctrinal aspects. In the theoretical outline, a need to address hybrid threats is recognized by the new NATO Strategic Concept⁵⁰ pointing to the development of cooperation in order to fight the unconventional threats. Practically, the present lasting conflict in Ukraine verifies the records adopted so far and the perception of the hybrid war, which was usually carried out by the weaker side. The power of the Russian state, combined with elements of hybrid war, has demonstrated the weakness of the international security institutions and has questioned the international agreements established so far. While, theoretically, most experts put forward the opinion that if Russian aggression does not halt at this stage in Ukraine, it will result in an increasing threat of destabilisation of the entire region of Central and Eastern Europe, and practice tends to show the trends related to procrastination. Therefore, it seems there is no decision by the US President and the leaders of the Western European

⁴⁶ The Russian Military Forum. *Russia's Hybrid War Campaign: Implications for Ukraine and Beyond*. (<http> – [patrz](http): bibliografia).

⁴⁷ Ibidem (<http> – [patrz](http): bibliografia).

⁴⁸ Prof. Phillip Karber – dyrektor amerykańskiego konserwatywnego think-tanku Potomac Foundation oraz wykładowca Georgetown University.

⁴⁹ The Russian Military Forum. *Russia's Hybrid War Campaign: Implications for Ukraine and Beyond* (<http> – [patrz](http): bibliografia).

⁵⁰ *Active Engagement, Modern Defence, Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Organisation*, NATO Public Diplomacy Division, Brussels – Belgium 2010, s. 3, 5, 10.

countries for the provision of the necessary military support to Ukraine, which is increasingly criticised by the independent opinion institutions.

Conclusions

Based on the survey, it can be stated that the essence of hybrid operations is to combine several forms and methods of action, simultaneously on several levels. First of all, direct military action, information warfare, including propaganda in the area of the attacked state and in the international arena and the wide application of economic and political blackmail. The evolution of the hybrid conflict, especially over the last decade, has been very dynamic. The hybrid challenges are no longer confined exclusively to non-state actors and the model in which a weaker opponent uses this kind of action against a stronger one. Lessons learned from operations in Iraq and Afghanistan, and most of all the armed conflict in Ukraine, show that countries can turn regular units of the armed forces into irregular formations that will have the skills and adapt classic unconventional methods of operation and then support regular units. Therefore, states cannot be seen through the prism of classical armed forces only and non-state actors only through irregular operations. The contemporary practice of hybrid operations in the armed conflict in Ukraine has revealed that there has been a diametrical change in existing hybrid operations. For the first time, a much stronger opponent, world-class power Russia, is using the full spectrum of forms and methods of hybrid operations with a weak enemy who is unable to defend the integrity of its territory of Ukraine. The armed conflict not only showed the weakness of the Ukrainian state, but more importantly the failure of the international security institutions: NATO, OSCE and the UN. The development of the hybrid conflict in Ukraine undoubtedly threatens 'right flank' states of NATO. The methods used by the Russians in the hybrid war in Ukraine can be transferred not only to the area of the states created after the collapse of the Soviet Union but also to the Baltic States, Poland and Romania. The security situation has not only disturbed the region of Central and Eastern Europe but directly affects international security.

Bibliography

- Active Engagement, Modern Defence, Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Organization*, wyd. NATO Public Diplomacy Division, Bruxelles – Belgium 2010.
- Asymetria i hybrydowość - stare armie wobec nowych konfliktów*, red. W. Sokoła, B. Zapala, Wyd. BBN, Warszawa 2011.
- Balcerowicz B., *Pokój i nie pokój na progu XXI wieku*, Wyd. Bellona, Warszawa 2002.
- Balcerowicz B., *Konflikty zbrojne i wojny wzmieniającym się środowisku bezpieczeństwa*, Warszawa 2004.
- BI-S.C. *Input to a new NATO capstone concept for the military contribution on countering hybrid threats*, International Military Staff, 29 September 2010.
- Cheda R., *Rosyjska wojna informacyjna - lekcja z Ukrainy*. http://wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Rosyjska-wojna-informacyjna-lekcja-z-Ukrainy,wid,17301467,wiadomosc.html?tid=11494f&_tictsn=3 [Dostęp: 12.02.2015 r.].
- Clausewitz C., *O wojnie*, Lublin 1995.
- Cole R., Irregular threats and challenges, [w:] *Marine Corps Gazette* 2010, nr 1.
- Darczewska J., *Anatomia rosyjskiej wojny informacyjnej. Operacja krymska - studium przypadku*, [w:] *Punkt widzenia*, Nr 42, OSW Warszawa 2014.
- Freier E., The defense identity crisis: It's a hybrid world, *Parameters* 2009 r., nr 3.
- Gawliczek P., Pawłowski J., *Zagrożenia asymetryczne*, Warszawa 2003.
- Gentile G.P., The imperative for an American general purpose army that can fight [w:] *Orbis* 2009, nr 3.
- Glenn R.W., Thoughts on „Hybrid” Conflict [w:] *Small Wars Journal*, <http://www.smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/188-glenn.pdf> [Dostęp: 12.02.2015 r.].
- Gierasimow W., *Rola Sztabu Generalnego w organizacji obrony kraju w związku z nowym Statutem Sztabu Generalnego zatwierdzonym przez prezydenta Federacji Rosyjskiej*. <http://www.avnrf.ru/index.php/vse-novosti-sajta/620-rol-generalnogo-shtaba-v-organizatsii-oborony-strany-v-sootvetstvi-s-novym-polozheniem-o-generalnom-shtabe-utverzhjonnym-prezidentom-rossijskoj-federatsii> [Dostęp: 12.03.2015 r.].
- Gruszczak A., *Hybrydowość współczesnych wojen – analiza krytyczna* [w:] *Asymetria i hybrydowość - stare armie wobec nowych konfliktów*, red. W. Sokoła, B. Zapala, wyd. BBN, Warszawa 2011.
- Hammes T., *Insurgency: Modern Warfare Evolves into a Fourth Generation*, “Strategic Forum”, No 214, January 2005.
- <<http://www.scribd.com/doc/1569981/US-Air-Force-sf214>>. [Dostęp: 08.02.2011 r.].
- Hoffman F.G., *Hybrid vs Compound War: The Janus Choice – Defining Today's Multifaceted Conflict*, „Armed Forces Journal”, October 2009. <<http://www.armedforcesjournal.com/2009/10/4198658>>. [Dostęp: 05.05. 2011 r.].

- Hoffman F. G., *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies Arlington, Virginia, December 2007. <https://dde.carlisle.army.mil/documents/sis/docs/Hybrid_Wars.pdf>. [Dostęp: 08.02.2011 r.].
- Hammes T., *The Sling and the Stone*, Minneapolis, 2006.
- Huber T.M., Compound Warfare: A Conceptual Framework [w:] *Compound Warfare: That Fatal Knot*, U.S. Army Command and General Staff College Press, Fort Leavenworth 2002.
- Johnson D. E., *Military Capabilities for Hybrid War; Insight from the Israel Defense Force in Lebanon and Gaza*, RAND Corporation, 2010.
- Keegan J., *Historia wojen*, Warszawa 1998.
- Kuk A.I., *Kanwa wywiadu agenturalnego*, Warszawa 1994.
- Lasica D.T., Strategic Implications of Hybrid War: A Theory of Victory, school of Advanced Military studies, United Army Command and General staff College Press, Fort Leavenworth 2009.
- Liedel K., Piasecka P., Aleksandrowicz T., *Sieciocentryczne bezpieczeństwo. Wojna, pokój i terroryzm w epoce informacji*, Warszawa 2014.
- Marks T. A., Counterinsurgency and operational art [w:] *Low Intensity Conflict & Law Enforcement* 2005, nr 3.
- McKinley J., Al-Baddawa A., Rethinking Counterinsurgency, [w:] RAND Counterinsurgency Study, RAND Corporation, Santa Monica 2008.
- Multiply Futures Project - Navigating Towards 2030, Allied Command Transformation, Final Report* April 2009. https://transnet.act.nato.int/WISE/NATOACTRes/MultipleFu/file/_WFS/20090503_MFPfinalrep.pdf [Dostęp: 12.02.2015 r.].
- Nemeth W. J., *Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare*, [w:] Naval Postgraduate School, Monterey, June 2002.
- Ożarowski R., *Hezbollah w stosunkach międzynarodowych na Bliskim Wschodzie*, Gdańsk 2011.
- Portal Gławred, http://inosmi.ru/glavred_info/ [Dostęp 12.03.2015 r.].
- Przegląd NATO. Magazyn -polska wersja językowa. <http://www.nato.int/docu/review/2014/Russia-Ukraine-Nato-crisis/Russia-Ukraine-crisis-war/PL/index.htm> [Dostęp: 01.03.2015 r.].
- Russel J., *Asymetric Warfare*, [w:] *The Big Issue: Command and Combat in the Information Age*, red. D. Potts, Wyd. Strategic & Combat Studies Institute, Shivenham, 2002.
- Schulze K. E., *Konflikt arabsko-izraelski*, Warszawa 2010.
- Shirreff R., *Unity of purpose in hybrid conflict: managing the civilian/ military disconnect and operationalizing the comprehensive approach*, Chatham House, Londyn 2010.
- Słownik wyrazów obcych, PWN, Warszawa 1980.
- Smith P.J., *Terrorism in the Year 2020: Examining the Ideational, Functional and Geopolitical Trends that Will Shape Terrorism in the Twenty-First Century*, NSDM Department, US Naval War College, Newport, USA, March 2008.
- Stannard M. B., *Hezbollah Wages New Generation of Warfare*, [w:] *San Francisco Chronicle*, 6 August 2006.
- Sun Tzu, *Sztuka wojny*, Gliwice 2004.
- The Missile Defense Program 2009-2010, Missile Defense Agency, *Departament Obrony* [Dostęp: 10.03.2015 r.].
- The Russian Military Forum: *Russia's Hybrid War Campaign: Implications for Ukraine and Beyond*. <http://csis.org/event/russias-hybrid-war-campaign-implications-ukraine-and-beyond> [Dostęp: 12.03.2015 r.].
- Williams M., *The Future Security Environment*, RUSI, 2008. <http://www.rusi.org/downloads/assets/Future_Security_RP_13_Feb_2008.pdf>. [Dostęp: 07.02.2011 r.].
- Wrzosek M., *Zagrożenia militarne a bezpieczeństwo Europy*, [w:] *Kwartalnik Bellona* 2012, nr 4.